

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษานำเสนอผลงานเรื่องการบริหารจัดการองค์กรประชาสังคมท้องถิ่น : กรณีศึกษาระบบการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. สภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
2. การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2
3. การจัดตั้งชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล
4. ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

สภาพบริบททางประวัติศาสตร์ของชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

ชุมชนอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลนั้น เป็นชุมชนทางศาสนาคาทอลิกของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่อพยพมาจากประเทศเวียดนาม เมื่อ 300 ปีที่ผ่านมา กลุ่มคาทอลิกของจันทบุรีหรืออพยพเข้ามาประเทศไทยในกระแสของการอพยพของชาวเวียดนาม การอพยพครั้งแรกของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรีเกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสงครามกลางเมือง ที่ยึดอยู่ในประเทศเวียดนาม ควบคู่กับการเข้ามามีบทบาทของมหาอำนาจทางการค้า และการแพร่ธรรมคณะธรรมทูตคาทอลิกชาวเวียดนามกลุ่มหนึ่งประมาณ 130 คน ที่ถูกเบียดเบียนทางศาสนาจึงได้อพยพหนีจากประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จันทบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2242 คาทอลิกเวียดนามเหล่านี้เดินทางมายังประเทศสยามด้วยความสมัครใจแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็น คือ นอกจากปัจจัยผลักดัน (Push Factor) คือ ผู้อพยพ “หนีร้อน” จากนโยบายการเบียดเบียนศาสนาคาทอลิกของราชวงศ์ดริงท์แล้ว ส่วนในด้านปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ผู้อพยพดังกล่าวเลือกตัดสินใจมาสยามประเทศ “มาพึ่งเย็น” เพราะนโยบายการให้เสรีภาพทางศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (มุสดี จันทวิมล. 2541 : 22 ; เดอ ชัวซีย์. 2550 : 27-28 ; โสวัตริ ฌ. กลาง. 2537 : 31)

เมื่ออพยพเข้ามาในถิ่นใหม่นั้นผู้อพยพจำเป็นต้องเริ่มมาสร้างชุมชนกันใหม่ การสร้างชุมชนของคาทอลิกเวียดนามอพยพในจันทบุรี พัฒนาขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้อพยพเอง คือ กลุ่มคริสตชนดังกล่าวมีฐานอัตลักษณ์ทางศาสนาที่เข้มแข็งอยู่แล้วในประเทศเวียดนาม ดังนั้นเมื่ออพยพเข้ามาคาทอลิกเหล่านี้จึงได้สร้างชุมชนแห่งความเชื่อขึ้นมาใหม่ในจันทบุรี โดยเริ่มจากการสร้างวัดน้อยกับบ้านพักพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนการปกครองชุมชนวัดโรมันคาทอลิกที่จันทบุรีนั้น ก็มีการจัดตั้งตามแบบหมู่บ้านคาทอลิก

ในประเทศเวียดนาม คือ มีหัวหน้าและรองหัวหน้าที่เป็นฆราวาสปกครองชุมชน ภายใต้การดูแลของพระสงฆ์ (วิทยาลัยแสงธรรม. 2533 : 112-113 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 65-69)

แม้ว่ากลุ่มผู้อพยพจะได้ร่วมกันสร้างชุมชนแห่งความเชื่อที่จันทบุรีขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่การสร้างชุมชนแห่งความเชื่อที่จันทบุรีก็ยังคงต้องประสบกับปัญหาทางการเมืองอีก ใน พ.ศ. 2282 ในสมัยพระเจ้าท้ายสระ ทางราชการไทยเกิดความไม่ไว้วางใจ และสงสัยว่าพวกเวียดนามที่จันทบุรีเป็นโจรสลัดในอ่าวไทย เนื่องจากโจรสลัดที่อยู่บนน้ำของสยามในขณะนั้น ส่วนมากจะเป็นชาวเวียดนาม ทางราชการจึงทำการจับกุมชาวเวียดนามที่จันทบุรีให้ย้ายไปอยู่อยุธยา คาทอลิกจันทบุรีส่วนหนึ่งได้หนีการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า ทำให้วัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 ถูกทอดทิ้งให้ว่างเปล่าโดยปราศจากคุณพ่อและสัตบุรุษเป็นเวลาถึง 20 ปี (สง่า นามทอง. 2528 : 30)

หลังจากที่วัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 ได้ถูกทิ้งร้างโดยปราศจากคุณพ่อและสัตบุรุษเป็นเวลานานถึง 20 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2295 (ค.ศ. 1752) พระสังฆราช เดอโลเลียร์ จึงได้ส่งคุณพ่อเดอแก้วมา มาเป็นเจ้าอาวาสวัดจันทบุรี คุณพ่อเดอแก้วมา มาเป็นเจ้าอาวาส ในพ.ศ. 2295 พบว่าไม่มีวัดและสัตบุรุษอยู่เลย แต่เมื่อกลุ่มคริสตชนจันทบุรีที่หลบหนีการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่าทราบข่าวการมาของคุณพ่อองค์ใหม่ กลุ่มคริสตชนจันทบุรีก็ออกมารวมกลุ่มกันอีกครั้งหนึ่ง สร้างชุมชนใหม่อีกครั้งหนึ่ง กลุ่มคาทอลิกจันทบุรีก็เริ่มต้นสร้างวัดหลังที่ 2 ขึ้นในบริเวณพื้นที่เดิมของวัดหลังที่ 1 โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคุณพ่อเจ้าอาวาสและกลุ่มคริสตชน วัดหลังที่ 2 นี้สร้างด้วยไม้ไผ่และกระดานเก่าๆ ส่วนหลังคาวัดใช้มุงด้วยใบตาล (สง่า นามทอง. 2528 : 30)

จากการอพยพครั้งแรกของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรีที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อ และการถูกเบียดเบียนทางศาสนาในประเทศเวียดนาม จึงได้อพยพหนีจากประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จันทบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2242 นั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2376 ก็ได้เกิดกระแสการอพยพช่วงที่ 2 ของคาทอลิกเวียดนามมาจันทบุรีอีกครั้ง โดยเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2376 - 2377 โดยมีมูลเหตุสำคัญ คือ ทางราชการเวียดนามได้ออกประกาศห้ามไม่ให้ชาวเวียดนามนับถือคาทอลิก และจับคริสตชนเวียดนามลงโทษในรูปแบบต่างๆ พระคุณเจ้าตาแบร์ด และธรรมทูต 2 - 3 องค์ พร้อมทั้งสามเณร 20 คน รวมถึงชาวคาทอลิกอีกจำนวนหนึ่งจึงได้หนีภัยทางการเมืองจากเวียดนามในรัชสมัยจักรพรรดิมีนมาง อพยพเข้ามายังสยามประเทศ ในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กลุ่มผู้อพยพเมื่อเข้ามาแล้วทางการไทยได้จัดการแบ่งผู้อพยพออกเป็น 2 พวก ส่วนใหญ่ให้ไปอาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนคาทอลิกเวียดนามที่จันทบุรี ที่เหลือสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงโปรดฯ พระราชทานที่ดินที่สามเสนเพื่อตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคาทอลิกเวียดนามอพยพกลุ่มเดิมที่มาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรีสมัยอยุธยาจะอาศัยอยู่ในบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ตรงกันข้ามกับวัดโรมันคาทอลิกในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่าเป็น “กลุ่มบ้านล่าง” หรือทางการเรียกว่า “บ้านญวนตะวันตก” นอกนั้นอาศัยอยู่

บริเวณรอบๆ วัดโรมันคาทอลิกเรียกว่า “หน้าวัด” แต่กลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้จะไปอาศัยอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “หลังวัด” กลุ่มที่อยู่หน้าวัดและหลังวัดนั้นทางการเรียกว่า “บ้านญวนตะวันออก” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2551 : 2 ; เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551 ; ประยูร รุ่งเรืองผล. สัมภาษณ์. 2551)

การอพยพเข้ามาถึงสองครั้งของกลุ่มคาทอลิกจันทบุรี ส่งผลให้จำนวนคาทอลิกในจันทบุรีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนคาทอลิกมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม จึงเป็นสาเหตุให้มีการสร้างวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 3 คุณพ่อเกอโนต์ ในฐานะรั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส ในปี พ.ศ. 2376 ท่านได้เสนอให้ย้ายวัดจากเดิมที่อยู่บริเวณบ้านลุ่ม (คือ ที่ตั้งวัดโบสถ์จันทบุรีในปัจจุบัน) ข้ามมาอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำจันทบุรี เนื่องจากท่านได้สังเกตเห็นว่าวัดหลังแรกและหลังที่สอง ตั้งอยู่ฝั่งตลาด ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้คริสตชนต้องอยู่ปะปนกับคนต่างศาสนา และการดำเนินชีวิตคริสตชนจะลำบาก รวมถึงเป็นอันตรายต่อความเชื่อก็ได้ (สังฆมณฑล. ม.ป.ป. : 34)

หลังจากที่คุณพ่อเกอโนต์ ได้สร้างวัดหลังที่ 3 ในปี พ.ศ. 2376 เพื่อให้คริสตชนอยู่รวมกันเป็นชุมชนคาทอลิกโดยไม่ต้องอยู่ปะปนกับคนต่างศาสนานั้น เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมากกว่า 20 ปี จึงได้มีการสร้างวัดหลังที่ 4 ขึ้นมา วัดถูกสร้างขึ้นเนื่องจากชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเจริญเติบโตขึ้นมากในช่วงปี พ.ศ. 2398 ดังจะเห็นได้จากการมีสัตบุรุษมากกว่า 1,000 คน ประกอบกับวัดเดิมก็ทรุดโทรมและคับแคบ เนื่องจากตัววัดทำด้วยไม้กระดานเก่าๆ ผุพัง และมุงด้วยใบตาล คุณพ่อรังแฟงจึงเริ่มขอรับเงินบริจาค เพื่อสร้างวัดหลังใหม่หลังที่ 4 พระสังฆราชปัลเลอกัวส์ทราบเรื่องจึงได้สนับสนุนให้คุณพ่อรังแฟงสร้างวัดหลังใหม่ขึ้นมา โดยบอกบุญแก่ชาวคาทอลิกในประเทศไทย โดยก่อสร้างเป็นวัดอิฐปูนอย่างถาวร จากพระนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 ทำให้เราทราบว่าวัดหลังที่ 4 ลงมือสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2398 จนถึง พ.ศ. 2419 ก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ วัดหลังที่ 4 จึงใช้เวลาในการสร้างกว่า 20 ปี (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. 2503 : 15)

ชุมชนแห่งความเชื่อของคาทอลิกจันทบุรีนั้น หากได้อยู่กันอย่างสงบสุขแต่อย่างไร เนื่องจากการไม่ยอมรับการนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งชาวไทยจำนวนมากเห็นว่าเป็นศาสนาของต่างชาติที่ถือว่าเป็นศาสนาของศัตรู จึงก่อให้เกิดการเบียดเบียนคาทอลิกในประเทศไทยอย่างกว้างขวางจากคณะเลิอดไทย และได้ถูกถามไปในทุกเขตวัดของมิสซังต่างๆ ความรุนแรงมากน้อยแล้วแต่จังหวัดที่จันทบุรีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอช่วยต่อต้านคาทอลิก โดยปล่อยให้คณะเลิอดไทยเรียกประชุมอบรมพวกคาทอลิกเพื่อบีบให้ละทิ้งศาสนา แต่พวกคาทอลิกที่วัดจันทบุรีในขณะนั้นมีสัตบุรุษมากถึง 5,000 คน พวกคาทอลิกจึงรวมตัวกันเพื่อป้องกันวัดและคุ้มครองคุณพ่อซีมอนเจ้าอาวาส ตามจริงนั้นคาทอลิกที่อยู่ “หลังวัด” และ “บ้านล่าง” นั้นมักจะมี ความขัดแย้งกัน เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน แต่การที่คนทั้งสองกลุ่มมารวมพลังกันเพื่อปกป้องคุณพ่อซีมอนซึ่งเป็น

คุณพ่อเจ้าวัดในช่วงเวลานั้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่มาจากรากฐานอัตลักษณ์ความเป็นคริสตชนร่วมกันนั่นเอง (สุดเจน ฝันเรือง. สัมภาษณ์. 2549 ; เมธี วรรณชัยวงศ์. สัมภาษณ์. 2549)

เมื่อเวลาได้ผ่านไปชุมชนคาทอลิกจันทบุรีได้เติบโตมากขึ้น วัดหลังที่ 4 จึงคับแคบเกินไป จึงได้มีการสร้างวัดหลังที่ 5 ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน วัดถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2448 เนื่องจากวัดหลังที่ 4 ถึงแม้ว่าจะก่อสร้างด้วยถาวรวัตถุแล้วก็ตาม แต่ต่อมาวัดก็คับแคบเกินไปสำหรับสัตบุรุษที่เพิ่มขึ้น เพราะตามสถิติปรากฏว่ามีสัตบุรุษเพิ่มขึ้นกว่าหนึ่งพันคน คุณพ่อเปรี๊กลัปป์จึงเริ่มสร้างวัดหลังที่ 5 การสร้างวัดโดยใช้เวลา 4 ปี และมีสัตบุรุษเสียชีวิตมากมาย ในการสร้างวัดหลังนี้ ชาวบ้านต้องใช้เรือบรรทุกทรายจากบ้านศาลหินมาใช้ และยังต้องใช้ช่างจำนวนมากใต้อาคารวัดสำหรับเป็นฐานแทนเสาเข็ม (สง่า นามทอง. 2528 : 36 ; วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี. 2503 : 12)

การเติบโตขึ้นของชุมชนแห่งความเชื่อของคาทอลิกจันทบุรี ทำให้มีการขยายกลไกที่ซับซ้อนขึ้นของชุมชน หมายถึง การเพิ่มจำนวนองค์กรเดิม และพัฒนาองค์กรใหม่ๆ ภายในชุมชน อันจะมีผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นมากขึ้น นอกจากการสร้างวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนคาทอลิกจันทบุรีแล้ว ชุมชนยังได้ขยายกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนที่หลากหลาย และครอบคลุมพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง การขยายชุมชนคริสตชน โดยการแพร่ธรรมของวัดจันทบุรี มีผลให้ต่อมาพระศาสนจักรได้ยกฐานะจันทบุรีเป็นมิสซังใหม่ในปี พ.ศ. 2487 และกลายเป็นสังฆมณฑลจันทบุรี (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2552 ก : 66)

การปฏิรูปคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกจากการสังคายนาวาติกัน ครั้งที่ 2

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของเขตการปกครองทางศาสนาคาทอลิกที่เรียกว่า สังฆมณฑล (Diocese) นั้น มีการบริหารจัดการซึ่งรวมศูนย์อยู่ที่กรุงโรมในอดีตหรือรัฐวาติกันในปัจจุบัน ดังนั้นในการปฏิบัติศาสนกิจจึงต้องเชื่อมโยงกับคำสอนที่ได้รับการรับรองจากศูนย์กลางดังกล่าว อย่างไรก็ตามในประวัติศาสตร์ของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกทั่วไปหรือที่เรียกกันว่า พระศาสนจักร (Church) ทางกรุงโรมหรือรัฐวาติกันจะมีบทบาทในการตีความคำสอนของพระเยซู ซึ่งเป็นศาสดามาเป็นคำสอนตามยุคสมัย เนื่องจากปัญญาชนชาวคริสต์มีความเชื่อว่าพระเยซูมิได้สร้างระบบปรัชญาไว้เพื่ออธิบายคำสอนโดยตรง ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงต้องอาศัยการตีความ ระบบปรัชญาที่มีอยู่ในวัฒนธรรมต่างๆ มาช่วยอธิบายคำสอน ในช่วงที่คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาประจำจักรวรรดิโรมันและประเทศต่างๆ ในยุโรปนั้น พระศาสนจักรได้ประยุกต์ปรัชญากรีกมาอธิบายศาสนาคริสต์ คือ ในระยะแรกประยุกต์ระบบปรัชญาของเพลโต และต่อมาหันมาประยุกต์ระบบปรัชญาของอริสโตเติลจนถึงปัจจุบัน พบว่าปัญญาชนชาวคริสต์บางกระแสได้หันมาใช้

ปรัชญาเอ็กซีตเตนเซียลิสต์ตามแรงบันดาลใจของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (กิริติ บุญเจือ. 2522 : 75 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 243)

ในการทบทวนคำสอนของพระศาสนจักรแต่ละสมัย พระสันตะปาปาจะเรียกพระสังฆราชที่รับผิดชอบสังฆมณฑลของประเทศต่างๆ มาร่วมประชุม ที่เรียกว่า การประชุมสภาสังคายนา การประชุมสภาสังคายนาของพระศาสนจักรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 21 ครั้ง โดยมีการประชุมครั้งสุดท้าย เรียกว่า สภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 (บิล ฮีบส์ช. 2547 : 181)

ในการประชุมสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระสังฆราชหลุยส์ โฆแรงเป็นตัวแทนพระศาสนจักรไทยเข้าร่วมประชุมด้วย แต่ท่านต้องมาลี้ภัยก่อนเริ่มประชุม จนพระสันตะปาปาเห็นควรให้ท่านพักก่อน และแต่งตั้งพระสังฆราชฆวนนิโตโตเป็นพระสังฆราชผู้ช่วย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2552 ก : 82)

ในการนำเสนอผลการศึกษาการปรับตัวของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกในช่วงการปฏิรูปคำสอนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อย่อย ดังนี้

1. บริบทที่มีผลต่อการเกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2
2. เนื้อหาคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2
3. การนำคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในประเทศไทย
4. การนำคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในชุมชนวัดโรมันคาทอลิก

จันทบุรี

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บริบทที่มีผลต่อการเกิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

บริบทภายในและภายนอกพระศาสนจักรที่มีผลต่อการจัดประชุมสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 สามารถแบ่งออกเป็น 3 เรื่องใหญ่ๆ ดังนี้

1. การจัดระเบียบโลกใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2
2. การเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม
3. ความขัดแย้งภายในพระศาสนจักร
1. การจัดระเบียบโลกใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ในอดีตช่วงต้นศตวรรษที่ 19 อิตาลีซึ่งยังคงแบ่งแยกเป็นรัฐต่างๆ โดยพระสันตะปาปามีอำนาจปกครองเหนือแว่นต่างๆ ของอิตาลีด้วย แว่นต่างๆ ของอิตาลีได้พยายามรวมกันเป็นประเทศที่มีรัฐเดียว จนมาประสบความสำเร็จเมื่อโรมได้รับการประกาศเป็นเมืองหลวงในปี พ.ศ. 2404 ดังนั้นในปี พ.ศ. 2413 อำนาจทางการเมืองและการปกครองของพระสันตะปาปาจึงได้สิ้นสุดลง หลังจากนั้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการเปลี่ยนสถานะของรัฐวาติกันจากเดิม

ที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอิตาลีมาเป็นรัฐอิสระทางศาสนา (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89 ; ชินวัตร สุวดีพุกพิบูล. สัมภาษณ์. 2551)

ในปี พ.ศ. 2472 ฝ่ายพระศาสนจักรภายใต้การนำของพระสันตะปาปาปิอุสที่ 11 และฝ่ายรัฐบาลอิตาลีภายใต้การนำของมุสโสลินีได้ทำการตกลงใหม่โดยสนธิสัญญาลาเตราน ผลการตกลงมีการออกกฎหมายระหว่างชาติว่าให้วาติกันเป็นรัฐอิสระ โดยรัฐวาติกันจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ แต่จะเกี่ยวข้องในส่วนของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเท่านั้น รัฐวาติกันมีระบบบริหารเทียบได้กับกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ แต่ก็ทำงานด้านศาสนาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุด แต่ไม่ได้รับเลือกจากประชากรของรัฐ แต่รับเลือกจากพระคาร์ดินัล ซึ่งจะเลือกเมื่อพระสันตะปาปาองค์เก่าสิ้นพระชนม์ไป (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2488 - 2492 ประเทศสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ได้ก้าวเข้ามาในฐานะของจักรวรรดินิยม โดยเข้าไปมีบทบาทดังนี้ (ชัชยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. 2533 : 169-170)

การเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสร้างระเบียบการแบ่งงานระหว่างแบบใหม่ เช่น การสร้างระเบียบการเงินระหว่างประเทศ โดยการจัดตั้งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2488 และจัดตั้งธนาคารโลกในปี พ.ศ. 2489 รวมถึงการใช้เงินดอลลาร์สหรัฐเป็นเงินตราหลักหรือการสร้างระเบียบการค้าระหว่างประเทศไทย โดยการเสนอให้จัดทำข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariff and Trade = GATT) ในปี พ.ศ. 2491 เป็นต้น การกระทำเช่นนี้สอดคล้องกับการพัฒนาการของบริษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา ที่บริษัทข้ามชาติได้กลายมาเป็น “รูปการทั่วไปของบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกา” ในช่วงทศวรรษ 2493 และ 2503 บริษัทข้ามชาติในยุคนี้สามารถแบ่งกระบวนการผลิตเป็นขั้นตอนย่อยๆ และมีการจัดการอย่างง่าย ๆ ที่ทำให้แรงงานไร้ฝีมือในประเทศที่สาม สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการผลิตได้อย่างดี ประกอบกับความก้าวหน้าของการสื่อสารและคมนาคม ช่วยให้บริษัทข้ามชาติสามารถควบคุมกระบวนการผลิตได้ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก ดังนั้นบริษัทข้ามชาติจึงได้กลายมาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการแบ่งงานระหว่างประเทศแบบอาณานิคมที่ประเทศโลกที่สามเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐม ตอบสนองแก่กลุ่มทุนนิยมศูนย์กลาง และในเวลาเดียวกันก็เป็นตลาดสินค้าสำเร็จรูปจากประเทศศูนย์กลาง มาเป็นโครงสร้างการแบ่งงานระหว่างประเทศแบบใหม่ ที่ประเทศที่สามจะก้าวไปสู่การขยายกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อผลิตสินค้าสำเร็จรูป โดยการที่บริษัทข้ามชาติได้ย้ายแหล่งผลิตที่เป็นเทคโนโลยีระดับต่ำจากประเทศศูนย์กลางมาสู่ประเทศโลกที่สาม

การย้ายแหล่งผลิตของบริษัทข้ามชาติเพื่อขยายการสะสมทุนของกลุ่มทุนนิยม ศูนย์กลาง ยังผลให้โครงสร้างการค้าและการผลิตในกลุ่มทุนนิยมรอบนอกเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือแม้กลุ่มทุนนิยมรอบนอกยังคงส่งออกสินค้าขั้นปฐมอยู่ แต่ก็ได้มีการแปรรูปมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ในขั้นแรกเมื่อเกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า โครงสร้างการนำเข้าก็เปลี่ยน โดยสัดส่วนของสินค้าแปรรูปลดลง เพราะมีการนำเข้าสินค้าทุนและสินค้าขั้นกลาง อันได้แก่ ชิ้นส่วนและวัตถุดิบที่ใช้ในการอุตสาหกรรมและน้ำมันเชื้อเพลิงเข้ามามากขึ้น และเมื่อการแบ่งงานทำแบบใหม่นี้ก้าวขึ้นสู่ขั้นสูง โดยที่การผลิตสินค้าจากโรงงานเพื่อส่งออกมีมากขึ้น กลุ่มทุนนิยมรอบนอก ก็มีการส่งออกสินค้าสำเร็จรูปออกมากขึ้นโดยลำดับ

การก้าวเข้ามาเป็นผู้นำโลกเสรี การขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตเข้ายึดครอง ประเทศในยุโรปตะวันตกกำลังอยู่ในสภาวะที่อ่อนแอ ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาต้องปรับเปลี่ยน นโยบายต่างประเทศ เนื่องจากได้รับบทเรียนจากนโยบายโดดเดี่ยวตัวเอง (Isolationism) ที่ถูกมองว่า เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบกับในระยะนี้สหรัฐมีกำลังแสนยานุภาพ ที่เข้มแข็งทั้งด้านอาวุธยุทธโศปกรณ์ โดยเฉพาะระเบิดปรมาณูและกำลังทหารที่เข้มแข็ง กระจาย อยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของโลก ดังนั้นรัฐบาลทรูแมนจึงได้ประกาศ “นโยบาย 4 ข้อ” หรือ “แผนการ ทรูแมน” ขึ้น เพื่อแสดงบทบาทในฐานะผู้นำโลกเสรีที่มุ่งต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ในระดับโลก

สหรัฐอเมริกาได้สร้างความสัมพันธ์กับสำนักवादิกันผ่านการช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟู ประเทศต่างๆ ที่ประสบกับสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาจึงได้จัดตั้งองค์การทุน ชื่อองค์การ คาทอลิกเพื่อการสงเคราะห์ (CRS) เพื่อสงเคราะห์ประเทศต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม โดยการให้ความช่วยเหลือพระศาสนจักรในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา เพื่อนำไปสู่การสนับสนุน งานสังคมสงเคราะห์ และการบรรเทาทุกข์ของพระศาสนจักรในยุโรปและเอเชีย (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์. 2543 : 14, 25)

หลังจากที่ได้มีการฟื้นฟูประเทศในแถบประเทศยุโรปมาเป็นเวลาประมาณ 4 ปี ในช่วง พ.ศ. 2493 - 2502 ประเทศเหล่านั้นก็ได้มีการฟื้นตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่สถานการณ์ของการยึดครองของสหรัฐอเมริกาและรัสเซียได้นำมาสู่การแบ่งโลกให้เป็น 2 ฝ่าย ก็คือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ และฝ่ายโลกเสรี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2500 เมื่อรัสเซียส่งดาวเทียมดวงแรกขึ้นในอวกาศเพื่อแข่งขันกับการที่สหรัฐอเมริกาสามารถผลิตระเบิดปรมาณู และนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในญี่ปุ่น จึงได้เริ่มการแข่งขันการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างมหาอำนาจทั้งสอง ซึ่งรู้จักกันดีในนามว่า “สงครามเย็น” ในขณะที่เดียวกันประเทศโลกที่สามที่อยู่ในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา ไม่ต้องการ

ที่จะถูกชักนำไปอยู่ในชุมชนคอมมิวนิสต์หรือชุมชนโลกเสรี ดังนั้นจึงได้จัดตั้งกลุ่มประเทศที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดขึ้นมา โดยมียูโกสลาเวีย อินโดนีเซีย และจีนเป็นแกนนำ (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 92)

ในสถานการณ์ของสงครามเย็นเช่นนี้ การสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 ของพระศาสนจักรคาทอลิกจึงเป็นการปฏิรูปคำสอน โดยมุ่งเสนอเป็นทางเลือกที่สามระหว่างอุดมการณ์เสรีนิยมของชุมชนทุนนิยมที่นำโดยสหรัฐอเมริกา กับอุดมการณ์สังคมนิยมของชุมชนคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต ความพยายามหาทางเลือกที่สามของคาทอลิกเริ่มมีมาก่อนการสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 คือ ในสมัยพระสันตะปาปาเลโอที่ 13 ได้ออกสมณสาส์นชื่อ *Rerum Novarum* สมณสาส์นได้วิจารณ์ระบบทุนนิยมและลัทธิมาร์กซ์จากจุดยืนของคาทอลิกว่า ระบบทุนนิยมนั้นขัดกับคำสอนที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีของมนุษย์ เนื่องจากเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ ส่วนลัทธิมาร์กซ์ขัดกับคำสอนคาทอลิกที่ว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของปัจเจกชน และเป็นอเทวนิยม แต่ทั้งแนวคิดทุนนิยมและลัทธิมาร์กซ์มีจุดร่วมทางจริยศาสตร์ที่พระศาสนจักรปฏิเสธก็คือ การให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจ ความพยายามหาทางเลือกที่สามดังกล่าวมาบรรลुได้ในการสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 92 ; เบอ์นาร์ดี กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550)

2. การเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเกิดประเทศมหาอำนาจใหม่ เช่น สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย มหาอำนาจใหม่ได้เข้ามาจัดระเบียบโลกใหม่โดยการสลายระบบอาณานิคมเดิม ดังนั้นจึงมีผลให้ประเทศต่างๆ ในเอเชีย ลาตินอเมริกา และแอฟริกา ได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคมเดิม การเป็นเอกราชของประเทศเหล่านี้นำมาซึ่งการฟื้นฟูศาสนาที่เคยถูกรบงาไว้ เช่น ศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนา หรือศาสนาอิสลาม เป็นต้น (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์. 2543 : 14, 21)

การฟื้นฟูบทบาทของศาสนาอื่นๆ ในประเทศโลกที่สามมีผลต่อการปรับท่าทีของคริสต์ศาสนา เนื่องจากคริสต์ศาสนาได้รับประเพณีการบังคับนับถือศาสนาจากอาณาจักรโรมันคือถูกบังคับให้นับถือเทพเจ้าของโรมัน คริสต์ศาสนา ก่อนสังคายนาวาดิกันที่ 2 จึงมีแนวโน้มที่จะพยายามกวาดล้างศาสนา และการนับถือรูปเคารพต่างๆ ให้หมดไปด้วย (ชูศักดิ์ สิริสุทธิ. สัมภาษณ์. 2550)

การได้รับเอกราชของประเทศโลกที่สามมีผลต่อการปรับท่าทีของคริสต์ศาสนา เนื่องจากรัฐบาลของประเทศที่รับเอกราชใหม่เรียกร้องให้พระศาสนจักรแสดงจุดยืนเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับนักล่าอาณานิคม ซึ่งผู้มีอำนาจของพระศาสนจักรในประเทศนั้นเคยมีความผูกพันเป็นอย่างดี ถ้าแสดงจุดยืนเข้าข้างเจ้าอาณานิคมจะมีผลให้กลุ่มคริสตชนถูกกวาดล้างไปพร้อมกับคนต่างชาติที่เคยปกครองอาณานิคมนั้นๆ (โรเบิร์ต กอสเต. 2547 : 338)

ในอดีตช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พระศาสนจักรคาทอลิกกับนักล่าอาณานิคม มักมีการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน คือ พระศาสนจักรต้องการสมาชิกของพระศาสนจักรเพิ่มขึ้น โดยการให้คนอื่นเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ เจตนาเช่นนี้เป็นผลมาจากคำสั่งเสียครั้งสุดท้ายของพระเยซูที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 5)

“ท่านจงออกไปสั่งสอนนานาชาติ และทำให้เป็นศิษย์ของเรา จงโปรดศีลล้างบาปแก่เขา ในพระนามแห่งบิดา พระบุตร และพระจิต จงสั่งสอนให้เขาปฏิบัติตามทุกอย่างที่เราได้สั่งสอนท่าน เราจะอยู่กับท่านตลอดไปจนสิ้นโลก”

ประกอบกับศาสนาคริสต์นั้นเป็นความเชื่อแบบเอกเทวนิยม ที่เชื่อว่ามิพระเจ้าที่เที่ยงแท้ แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งก็คือพระเจ้าที่ชาวคริสต์เชื่อ ดังนั้นคนนอกศาสนาคริสต์จึงต้องหันมานับถือพระเจ้าของศาสนาคริสต์ ดังคำกล่าวของนักบุญซีปรีอานโนในต้นยุคกลางว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด”

ส่วนนักล่าอาณานิคมชาวยุโรปก็ได้ประโยชน์จากความร่วมมือกับพระศาสนจักรคาทอลิก โดยการให้ศาสนาคริสต์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาดินแดนและทรัพยากรของประเทศซีกโลกอื่น เนื่องจากศาสนาคริสต์เป็นผู้ให้ความชอบธรรมแก่ผู้ปกครองในยุโรปด้วยอุดมการณ์ของลัทธิเทวสิทธิ์ ลัทธิเทวสิทธิ์อธิบายว่าพระเป็นเจ้าทรงเป็นเจ้านายเหนือจักรวาลและเป็นจอมราชันย์ พระองค์ได้ทรงมอบอำนาจในการปกครองเรื่องนี้ให้แก่บรรดากษัตริย์ จักรพรรดิ และผู้นำทางการเมือง ผลที่ตามมาก็คือ ผู้มีอำนาจในยุโรปที่เป็นคริสตชน มักรู้สึกที่ตัวเองได้รับมอบสิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นศิษย์ของพระเยซูที่ออกไปควบคุมดูแลและจัดการให้ชนชาติอื่นๆ อยู่ภายใต้อำนาจอันชอบธรรมของตน โดยใช้การล่าอาณานิคม ในกระบวนการล่าอาณานิคมนั้นทำให้ประเทศอาณานิคมละทิ้งศาสนาเดิมมานับถือคริสต์ศาสนา จะทำให้การปกครองอาณานิคมง่ายขึ้น เพราะคนในอาณานิคมเริ่มมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับผู้ปกครองที่เป็นเจ้าอาณานิคม (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 5-9)

แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อประเทศในโลกลูกที่สามได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม พระศาสนจักรในประเทศดังกล่าวจึงถูกเรียกร้องให้แสดงจุดยืนว่ามีความสัมพันธ์กับเจ้าอาณานิคมอย่างไร พระศาสนจักรในแต่ละประเทศตอบสนองต่อรัฐบาลของประเทศเอกราชใหม่แตกต่างกันไป แล้วแต่สถานการณ์ของแต่ละประเทศ สถานการณ์สำคัญที่พระศาสนจักรเผชิญหลังการประกาศเอกราชของประเทศโลกลูกที่สาม มีดังนี้ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 338)

2.1 สถานการณ์ของพระศาสนจักรในเอเชียหลังจากที่ได้รับเอกราช พระศาสนจักรคาทอลิกในเอเชีย ส่วนใหญ่ถูกเบียดเบียนทางศาสนาจากพรรคคอมมิวนิสต์ที่เป็นผู้นำในการปลดปล่อยให้ประเทศเป็นเอกราช ซึ่งในประเทศจีน เหมาเจ๋อตุงได้เบียดเบียนคริสต์อย่างรุนแรง จนทำให้พระสงฆ์ นักบวชชาย-หญิง และฆราวาสถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก รวมถึงวัดหลายแห่ง

ที่ถูกเผา หลังจากนั้นรัฐบาลจีนได้บังคับให้พระศาสนจักรจีนแยกตัวออกจากพระศาสนจักรสากลที่วาติกัน โดยเน้นความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง 3 ประการ คือ

2.1.1 การไม่มีความสัมพันธ์กับรัฐวาติกัน

2.1.2 การไม่ขอรับเงินบริจาคที่เป็นอุทานจากยุโรป

2.1.3 การไม่รับธรรมทูตจากต่างประเทศ

เมื่อมีการประกาศหลักการปกครองตนเองทางศาสนาดังกล่าว พระสงฆ์และฆราวาสที่ไม่รับหลักการนี้ก็จะถูกรัฐบาลไล่ออกนอกประเทศ และอีกส่วนหนึ่งถูกส่งเข้าชุมชนอบรมของพรรคคอมมิวนิสต์ จนทำให้มีพระสงฆ์และฆราวาสหลายคนต้องตายไปด้วยความทรमान ซึ่งทางคาทอลิกถือว่าเป็นมรณสักขี อันเป็นการตายด้วยการยืนยันความเชื่อของคริสต์ศาสนา มีการกล่าวว่า มรณสักขีในประเทศจีนมีจำนวนไม่แพ้มรณสักขีที่เสียชีวิตในยุคต้นของพระศาสนจักร (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 341-342)

ในเวียดนามพบว่า 2 ใน 3 ของพระสงฆ์และฆราวาสที่มีอยู่ทั้งหมด 1,200,000 คน ในเวียดนามเหนือต้องหนีการปกครองของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ โดยตั้งถิ่นฐานในเวียดนามใต้ ส่วนในเกาหลีเหนือ พบว่ามีพระสงฆ์และนักบวชชาย-หญิงถูกฆ่าตายในชุมชนมรณะของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนหลายสิบลองค์ และแม้แต่ประเทศศรีลังกาที่เป็นดินแดนของพระพุทธศาสนา คริสตชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศต้องเผชิญหน้ากับพระภิกษุหัวรุนแรงที่เคลื่อนไหวให้รัฐบาลประกาศพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ รวมถึงได้รับผลกระทบจากขบวนการกู้ชาติของพรรคคอมมิวนิสต์ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 341-342)

2.2 สถานการณ์ของพระศาสนจักรในแอฟริกาหลังจากที่ได้รับเอกราช หลังการทำสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชในแอฟริกาเป็นเวลา 15 ปี จะพบกระแสเรียกร้องให้ปรับคริสต์ศาสนาแบบยุโรปมาเป็นคริสต์ศาสนาแบบแอฟริมากมากขึ้น แต่ผลกระทบในเชิงลบที่เกิดขึ้นต่อพระศาสนจักรจากการเป็นประเทศเอกราชนั้น ส่วนใหญ่เกิดในประเทศแอฟริกาเหนือ เช่น โมร็อกโค แอลจีเรีย ตูนิเซีย พบว่าเมื่อมีการประกาศเอกราชชุมชนคริสตังเกือบสูญสลายเพราะคริสตังเหล่านั้นไม่ได้เป็นคนพื้นเมือง (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 343-345)

ผลกระทบของการเป็นเอกราชในประเทศโลกที่สามนำมาสู่การตอบสนองของพระศาสนจักรท้องถิ่นในแต่ละประเทศและวาติกันแตกต่างกันไป คือ (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 340-345)

2.1 กลุ่มที่แสดงท่าทีสนับสนุนการเป็นประเทศเอกราช เช่น พระสังฆราชในแอฟริกา จะพบว่าอัครสังฆราชของแคว้น ซาเล็ม ในแองโกลิกา ได้เขียนไว้ในปี พ.ศ. 2496 ว่า “ยุคของอาณานิคม โฟ้นทะเลจะถึงกาลอวสานแล้ว และต้องเป็นเช่นนั้น พระศาสนจักรจะพอใจเวลาที่เห็นชาวอาณานิคม

ปกครองตนเองด้วยตนเอง” หรือพระสังฆราชของมาดากัสการ์ได้ออกแถลงการณ์ว่า “ความปรารถนาที่จะมีอิสรภาพในการปกครองตนเองนั้น เป็นความปรารถนาที่ถูกต้องสำหรับประเทศที่ยังอยู่ในระบอบของอาณานิคม ลัทธิการเป็นอิสระนั้นมีผลตามธรรมชาติของอาณานิคมที่ตั้งอยู่บนหลักการของคริสต์ศาสนา”

2.2 กลุ่มที่มีท่าทีระแวงการเป็นประเทศเอกราช ซึ่งเป็นท่าทีที่มีต่อประเทศคอมมิวนิสต์ เช่น ในกรณีของจีนนั้น พระสันตะปาปาปีโอที่ 12 ได้ออกสมณสาส์นเรื่อง Ad Sinarum ในปี พ.ศ. 2497 แสดงความเลื่อมใสที่พระศาสนจักรจีนแยกตัวออกจากพระศาสนจักรสากล และกระตุ้นให้คริสตชนต่อต้านการกระทำดังกล่าว โดยรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์

2.3 กลุ่มที่มีวางตัวอยู่เหนือความขัดแย้งในการเป็นประเทศเอกราช โดยอ้างถึงลักษณะความเป็นสากลของพระศาสนจักรคาทอลิก ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจึงต้องดำรงอยู่เหนือประเทศชาติที่แบ่ง คังคากล่าวของพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ 23 ในปี พ.ศ. 2522 ว่า

“พระศาสนจักรไม่ได้รวมตัวกับวัฒนธรรมใด ๆ แม้วัฒนธรรมตะวันตกที่ประวัติศาสตร์ได้ผสมผสานกับพระศาสนจักร เพราะพันธกิจเฉพาะของพระศาสนจักรเป็นอีกระดับหนึ่งคือระดับความรอดพ้นของศาสนาของมนุษย์ แต่พระศาสนจักรพร้อมอยู่เสมอที่จะรับรอง ต้อนรับ และช่วยให้มีชีวิตชีวาแก่ทุกสิ่งที่เป็นเกียรติแก่สติปัญญาและจิตใจมนุษย์ในแดนอื่นที่อยู่นอกเหนือจากประเทศรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ที่พระเจ้าทรงกำหนดเป็นแหล่งกำเนิดของคริสต์ศาสนา”

ท่าทีที่แตกต่างกันของพระสันตะปาปาและพระสังฆราชต่าง ๆ ได้นำมาสู่ความพยายามที่จะกำหนดจุดยืนที่ชัดเจนต่อการเป็นเอกราชของประเทศโลกที่สาม อันเป็นแรงจูงใจที่นำไปสู่การประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ต่อไป

3. ความขัดแย้งภายในพระศาสนจักร

ความขัดแย้งในพระศาสนจักรเป็นผลผลิตจากการต่อสู้ในประวัติศาสตร์ของศาสนา ในวัฒนธรรมกรีก-โรมัน ปมปัญหาความขัดแย้งในพระศาสนจักรที่ดำรงอยู่เป็นเวลาหลายศตวรรษ โดยไม่มีการถกเถียงกันอย่างเปิดเผยก่อนการประชุมสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้แก่ ปัญหาความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของพระสังฆราชกับพระสันตะปาปา รวมถึงอำนาจหน้าที่ของฆราวาสในพระศาสนจักร เสรีภาพในการนับถือศาสนา คำสอนของพระศาสนจักรเรื่องการเผยแผ่ของพระเจ้าและแหล่งที่มา ปัญหาท่าทีของพระศาสนจักรและความต้องการที่จะติดต่อกับสัมพันธ์กับคนยิว วิธีการสร้างเอกภาพระหว่างชาวคริสต์นิกายต่างๆ ที่แยกตัวออกไปจากกรุงโรม การปฏิรูปเกี่ยวกับพิธีกรรมคำสอนและสังฆานุกร ตลอดจนจนถึงปัญหาจุดยืนและความสัมพันธ์พระศาสนจักรกับโลกสมัยใหม่

3.1 ปัญหาความสัมพันธ์ของพระสังฆราชในที่ต่างๆ กับพระสันตะปาปา เป็นปัญหาความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจภายในพระศาสนจักรที่มีมายาวนานในประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิก เช่น ในสภาสังคายนาคอนสแตนซ์ พ.ศ. 1957 - 1961 มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาพระสังฆราชที่ไม่ทำหน้าที่ประจำอยู่ในสังฆมณฑล เนื่องจากพระสังฆราชแต่ละประเทศอาจมีความผูกพันกับภักดิ์ริย์ของตัวเองมากกว่าฟังคำสั่งของพระสันตะปาปา ดังนั้นในการสังคายนาครั้งต่อมาที่เมืองเตรนต์ พ.ศ. 2088 - 2106 จึงได้มีมติปฏิรูปการทำงานของพระสังฆราช คือ มีคำสั่งให้พระสังฆราชต้องอยู่ในสังฆมณฑลของตัวเอง นอกจากนี้สังฆราชยังต้องใช้เวลาเทศน์สอนจัดประชุมในสังฆมณฑลทุกปี สร้างบ้านเณร คัดเลือกผู้ที่สมควรไถ่บาปพระสงฆ์ วางวินัยในอารามฤๅษี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ทุกคน ทั้งในเรื่องการแต่งกาย การแสดงเมตตาธรรม และความสำรวมตนเอง แต่ในสังคายนาเวติคันทันที 1 ก็ได้ยกปัญหาที่ยังไม่ได้คลี่คลายว่าพระสังฆราชจะสามารถใช้อำนาจของตนเอง ร่วมกับอำนาจของพระสันตะปาปาอย่างไรในการทำงานของพระศาสนจักร (บิล ฮีบส์. 2547 : 163, 171, 178)

3.2 ปัญหาคำสอนเรื่องการเผยแสดงของพระเจ้า ตามความเชื่อของคริสต์ศาสนาถือว่าสังฆกรรมมีบ่อเกิดมาจากพระเป็นเจ้า ซึ่งพระเป็นเจ้าจะไขแสงให้เห็นที่ประจักษ์แก่มนุษย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การสอนของพระเยซูที่มีสานุศิษย์บันทึกไว้เป็นพระวรสาร (Gospel) เป็นต้น ปัญหาคำสอนของพระศาสนจักรดังกล่าวนี้ เป็นปฏิกิริยาตอบโต้การปฏิรูปศาสนาของพวกโปรเตสแตนต์ในศตวรรษที่ 16 พระสันตะปาปาปอลที่ 3 ได้เรียกประชุมสภาสังคายนาแห่งเตรนต์ เพื่อเผชิญหน้ากับคำสอนของนักปฏิรูปศาสนาในสมัยนั้น คือ ลูเธอร์ สวิงลี และคัลเวง สิ่งสำคัญที่ทำให้พระศาสนจักรมีความมั่นคงอยู่ได้ในกระแสการปฏิรูปศาสนา ก็คือ การยืนยันถึงการปฏิบัติศาสนกิจที่นักปฏิรูปเหล่านั้นที่ประชุมสภาสังคายนา จึงได้ยืนยันถึงการเผยแสดงของพระเจ้า ซึ่งเป็นสังฆกรรมในคริสต์ศาสนาว่าสามารถผ่านมาได้ 2 ทาง คือ พระคัมภีร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร และธรรมเนียมประเพณีของพระศาสนจักรที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 ถึงแม้จะไม่ใช่วรรณประเพณียุคอัครสาวกยุคแรกๆของพระเยซูก็ตาม การยืนยันดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักปฏิรูปศาสนาปฏิเสธ โดยสิ้นเชิง หลักความเชื่อที่แตกต่างกันระหว่างโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เป็นพื้นฐานของความขัดแย้งระหว่างนิกายทั้งสองมาจนถึงปัจจุบัน (บิล ฮีบส์. 2547 : 167-170)

3.3 ปัญหาท่าทีของพระศาสนจักรที่มีต่อชาวยิว ความขัดแย้งระหว่างพระศาสนจักรคาทอลิกกับชาวยิว เกิดจากความเชื่อของคริสตชนว่าชาวยิวเป็นผู้ฆ่าพระเยซู หรือที่เรียกกันว่า “ทาวมาต” (Deicide) ความเชื่อเช่นนี้เป็นที่มาของการเบียดเบียนชาวยิวหลายศตวรรษที่ผ่านมา เช่น ในสภาสังคายนาครั้งที่ 4 พ.ศ. 1758 ได้มีมติให้ชาวยิวสวมเครื่องแบบเครื่องหมายให้ชัดเจน และ

ให้อยู่ห่างจากถนนสายต่างๆ ในช่วงสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ คือ ช่วงที่ระลึกถึงพระเยซูถูกตรึงกางเขน (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 69, 158)

3.4 ปัญหาการปฏิรูปเกี่ยวกับพิธีกรรม ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ได้มีขบวนการฟื้นฟูพิธีกรรมในพระศาสนจักร โดยเริ่มจากคุณพ่อเกอร์ริงเชร์ที่ต้องการปรับปรุงพิธีกรรมของคริสต์ศาสนาให้มีรูปแบบเหมือนกับในสมัยแรกสุดของพระศาสนจักร ต่อมาคุณพ่อลอมแบร์ต โบแดง ในประเทศเบลเยียมที่มุ่งให้ประชาชนมีความรักต่อพิธีกรรม ซึ่งสภาสังคายนาแห่งเตรนต์ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญน้อยกว่าข้อกำหนดต่างๆ ขบวนการนี้ได้รับการสืบทอดในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา โดยคุณพ่อวิจิต มิเชล ได้ให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมที่มีต่อชีวิตฝ่ายจิตวิญญาณของคริสตชน และเสนอให้ลดบทบาทของรูปปั้นและการตกแต่งภายในวัด หลังจากนั้นคุณพ่อโรมาโน กาคินี ได้เริ่มปฏิบัติการขับเคลื่อนการปฏิรูปพิธีกรรม โดยย้ายพระแท่นภายในวัดให้ห่างจากฝาผนังวัดและจัดให้สัตบุรุษนั่งทั้ง 3 ด้านรอบพระแท่น รวมถึงการอบรมให้ฆราวาสมีส่วนร่วมในพิธีกรรมด้วย ต่อมาโจเซฟ จุงมานน์ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของประเทศออสเตรียได้ทำการเผยแพร่พิธีกรรมในความหมายใหม่ โดยการบรรยาย และการจัดพิมพ์หนังสืออย่างกว้างขวางทั่วยุโรปและอเมริกา และท้ายที่สุดมารี โยเซฟ ลากรังจ์ ได้สนับสนุนการศึกษาพระคัมภีร์ในเชิงวิจัย และสร้างเทววิทยาด้วยการให้พระคัมภีร์เป็นศูนย์กลาง (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 125-128)

3.5 ปัญหาจุดยืนและความสัมพันธ์ระหว่างพระศาสนจักรกับโลกสมัยใหม่ พบว่ามีเหตุการณ์ของโลกที่ทำให้พระศาสนจักรต้องแสดงจุดยืนให้ชัดเจน เช่น การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 บทบาทการสงครามรุกรานของประเทศเยอรมันและอิตาลี การเคลื่อนไหวของนักเทววิทยาและผู้นำพระศาสนจักรที่มีแนวคิดแบบสมัยใหม่นิยม (Modernism) การที่พระสงฆ์หนุ่มในฝรั่งเศสได้ปรับบทบาทไปเป็นกรรมกรในโรงงาน จนพระศาสนจักรกลัวว่าจะไปฝึกฝัลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งเป็นอเทวนิยม

ความขัดแย้งในพระศาสนจักรดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขในการประชุมสังคายนาวาติกันที่ 1 เนื่องจากการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 1 นั้นถือเป็นการครอบงำโดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพระศาสนจักร กลุ่มอนุรักษ์นิยมพยายามยืนยันความมีอำนาจของพระศาสนจักรเหนือความคิดร่วมสมัย และประณามแนวคิดผิดๆ ได้แก่ พหุเทวนิยม ธรรมชาตินิยม เหตุผลนิยม สังคมนิยม ลัทธิคอมมิวนิสต์ การนับถือผี คำสอนของโปรแตสแตนต์ รวมถึงการไม่สนใจเรื่องศาสนา นอกจากนี้สังคายนาดังกล่าวได้เสนอหลักการว่าพระสันตะปาปาไม่เคยทำอะไรผิด อันเป็นการยืนยันถึงอำนาจสูงสุดของพระสันตะปาปาในพระศาสนจักร และรวมทั้งยังได้สนับสนุนเอกสารที่ต่อต้านแนวคิดสมัยใหม่นิยม (Modernism) ที่เรียกชื่อว่า “รายการความหลงผิด” (Syllabus of Errors) รายการ

ความหลงผิดได้ระบุนความผิดพลาดของแนวคิดเรื่องความก้าวหน้า คือ วิทยาศาสตร์ แนวคิดทางสังคม การเมือง และเทววิทยา ในศตวรรษที่ 19

กล่าวโดยสรุปแล้วปัญหาดังกล่าวขมวดปมได้ว่า เป็นเรื่องวิวาทะเกี่ยวกับภาวะทันสมัย (Debate on Modernity) กล่าวคือ พระศาสนจักรจะต้องถกเถียงถึงบทบาทของตนเองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม การครอบงำของวิทยาศาสตร์ การขยายตัวของระบบเสรีทุนนิยม และการเกิดขึ้นมาของสังคมนิยมแบบมาร์กซ์นิยม เนื่องจากสภาวะทันสมัยที่เกิดขึ้นในยุโรปดังกล่าวได้ทำให้บทบาทของพระศาสนจักรลดลงอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำลายคุณค่าเดิมของคริสต์ศาสนา การถูกลดฐานะในการเป็นอุดมการณ์สำหรับอธิบายชีวิตและสังคม รวมถึงการจำกัดบทบาทของคริสต์ศาสนาให้มีอำนาจอยู่เพียงภายในรัฐชาติกัน (บิล ฮีบส์, 2547 : 143, 179 ; เบอร์นาร์ด กิมแมงส์, สัมภาษณ์, 2550 ; นิพนธ์ เทียนวิหาร, สัมภาษณ์, 2550)

ปมปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นมีผลสะสมภายในพระศาสนจักร เมื่อประจวบเหมาะกับการสถานการณ์ของการจัดระเบียบโลกใหม่ รวมถึงการประกาศเอกราชของประเทศโลกที่สามได้นำไปสู่ความจำเป็นต้องเปิดการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ดังแสดงให้เห็นได้จากคำพูดของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเปิดประชุม คือ พระสันตะปาปาจอห์นที่ 23 ในฐานะเคยเป็นสมณทูตของรัฐวาติกัน ในหลายๆ ประเทศว่า “ถึงเวลาแล้วที่จะทำให้พระศาสนจักรทันยุคสมัยในทุกเรื่องที่เป็น” (นิพนธ์ เทียนวิหาร, สัมภาษณ์, 2550 ; บิล ฮีบส์, 2547 : 22-23)

เนื้อหาคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

การเปิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2505 และเสร็จสิ้นลงในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2508 โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ถึง 2,500 คน กล่าวโดยภาพรวมแล้วเนื้อหาของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ปรากฏออกมาเป็นเอกสารต่างๆ ดังนี้ (บิล ฮีบส์, 2547 : 27)

1. ธรรมนูญ 4 ฉบับ ธรรมนูญในที่นี้หมายถึง คำสอนที่เป็นแก่นของศาสนาและมีความสำคัญต่อพระศาสนจักรโดยรวม ได้แก่

1.1 ธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักร (Lumen Gentium) ธรรมนูญนี้ได้กำหนดแนวคิดใหม่ทางเทววิทยาเกี่ยวกับพระศาสนจักรคาทอลิก ในฐานะที่เป็นชุมชนของผู้ที่มีความเชื่อเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นนักบวชหรือฆราวาส สารสำคัญของธรรมนูญดังกล่าว ได้แก่

1.1.1 การระบุว่าพระศาสนจักรเป็นรหัสธรรมล้ำลึก (Mystery) คือ เป็นชุมชนที่ดำรงอยู่ในโลก แต่มีภาวะเหนือโลก (Transcendence) ด้วย

1.1.2 ยืนยันว่าพระศาสนจักรเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชากรทั้งหมดของพระเป็นเจ้าไม่ใช่เฉพาะกลุ่มสมณะผู้ปกครอง เช่น พระสังฆราช หรือพระสงฆ์

1.1.3 พระสังฆราชมีสิทธิอำนาจในการบริหารงานพระศาสนจักร โดยร่วมกับ พระสันตะปาปา

1.1.4 การมีชีวิตแบบฆราวาสก็เป็นกระแสเรียกรูปแบบหนึ่ง ในการแสวงหา อาณาจักรของพระเจ้าด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของโลก ซึ่งถือเป็นแผนการของพระเจ้า

1.1.5 กระแสเรียกที่นำไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์เป็นพระพรสำหรับทุกคน ความศักดิ์สิทธิ์ ในที่นี้หมายถึง การเจริญชีวิตที่มุ่งสู่ความสมบูรณ์ของมนุษย์ โดยผูกพันกับสิ่งสูงสุด เช่น พระเจ้า เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสามารถมีได้ ไม่เฉพาะแก่คาทอลิก (สภาพระสังฆราชคาทอลิก. 2543 : 201) ส่วนพระพรหรือพระพรหทาน ในที่นี้หมายถึง พลังผลักดันให้มนุษย์พัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิต (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 215-217)

1.1.6 ชีวิตนักบวชชาย-หญิงถือว่าเป็นพระพร หรือของขวัญพิเศษที่พระเจ้า มอบให้แก่พระศาสนจักรในโลกนี้

1.1.7 ชีวิตคริสตชนในโลกนี้กับผู้ที่เกี่ยวข้องไปแล้วมีส่วนร่วมกัน ในเป้าหมาย การมีชีวิตกับพระเจ้าในสวรรค์

1.1.8 ยืนยันพระนางพรหมจารีมารีอาเป็นพระมารดาของพระเจ้า

1.2 ธรรมนูญเรื่องการเผยของพระเจ้า (Dei Verbum)

เอกสารนี้ต้องการให้พระศาสนจักรก้าวไปข้างหน้าพร้อมกับยุคสมัย พร้อมทั้ง พัฒนาความเชื่อเรื่องพระอาณาจักรของพระเจ้าให้ลึกซึ้งขึ้น นั่นหมายความว่า มีความแตกต่างระหว่าง พระศาสนจักรกับพระอาณาจักรของพระเจ้า ก็คือ พระศาสนจักรเป็นเครื่องหมายแห่งอาณาจักร ของพระเจ้า ถึงแม้พระศาสนจักรยังไม่มี ความสมบูรณ์เพราะอยู่ระหว่างทางที่กำลังนำไปสู่ความสมบูรณ์ (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 209-212)

เอกสารนี้เน้นย้ำว่าการเผยแสดงของเจ้าว่ามีแหล่งที่มาซึ่งเท่าเทียมกัน 2 แหล่ง คือ ธรรมประเพณีและพระคัมภีร์ นั่นหมายความว่า สังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ยังคงให้อำนาจ การตีความพระคัมภีร์กับพระศาสนจักรอยู่ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 94-95)

1.3 ธรรมนูญเรื่องพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Sacrosanctum Concilium)

เอกสารนี้มุ่งปฏิรูปพิธีกรรมโดยให้ความสำคัญอยู่ที่การปรับพิธีมิสซาให้ทันสมัยขึ้น และให้ฆราวาสให้มีบทบาทพิธีกรรมมากขึ้น เอกสารกำหนดพิธีกรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรม ที่เปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ ภาษา หนังสือ บทภาวนา ดนตรี บุคคล สถานที่ และพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลง ไม่ได้ คือ พระคัมภีร์ ปัง เหล้าไวน์ บทเสกศีล บทขอบพระคุณ การรับศีลมหาสนิท (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 94-95)

1.4 ธรรมเนียมเรื่องพระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน (Gaudium et Spes)

ธรรมเนียมนี้ นับเป็นเอกสารแรกของสภาสังคายนาที่กล่าวต่อมนุษยชาติทั้งโลก ไม่เฉพาะแค่คาทอลิก แนวคิดหลักที่อยู่เบื้องหลังของเอกสารฉบับนี้ก็คือ ความพยายามทำให้ศาสนาคริสต์ดำรงอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งอุปมาเหมือนกับการรับเอาธรรมเนียมชาตินิยมของพระเยซูคริสตเจ้า (Incarnation) (นิพนธ์ เทียนวิหาร. สัมภาษณ์. 2551) ดังนั้นคริสตชนสมัยใหม่จึงต้องพยายามตีความเครื่องหมายแห่งกาลเวลา (Discernment of Sign of the Time) เพื่อจะได้เข้าใจบทบาทของตนเอง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเอกสารฉบับนี้เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระศาสนจักรกับสังคมโลกตั้งอยู่บนฐานคิดว่า มโนธรรมเป็นสิ่งที่เร้นลับในธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นการแยกแยะมโนธรรมจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้คนยุคใหม่ต้องดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมโลก มนุษย์จึงต้องแบ่งปันกัน การแบ่งแยกเด็ดขาดกันต้องลบล้างไป เพราะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับพระประสงค์ของพระเจ้า นอกจากนี้เอกสารฉบับนี้ยังขออย่าให้มีการแบ่งแยกอย่างผิดๆ ระหว่างกิจการทางอาชีพและสังคมกับชีวิตฝ่ายศาสนาเลย ดังนั้นจึงไม่ใช่ “โลกต่อสู้กับพระศาสนจักร” แต่เป็น “โลกก้าวไปด้วยกันกับพระศาสนจักร” (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 97)

2. กฤษฎีกา 9 ฉบับ กฤษฎีกาของคริสตศาสนาระบุใช้ในกรณีที่เกิดข้อสงสัยหรือข้อคำถามที่มีความสำคัญ แต่เป็นสิ่งที่ยังต้องศึกษาเพิ่มเติม

2.1 กฤษฎีกาเรื่องสื่อมวลชน (Inter Mirifica)

กฤษฎีกานี้แสดงให้เห็นท่าทีของพระศาสนจักรคาทอลิกว่า ได้ถ่อมตนลงมาเสวนากับสื่อและผู้ควบคุมจัดการสื่อ เอกสารยังเรียกร้องให้พระศาสนจักรใช้สื่อมวลชนสมัยใหม่ในการประกาศพระวรสาร และเรียกร้องให้คริสตชนปฏิเสธสิ่งที่ไม่เหมาะสมในสื่อ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 98)

2.2 กฤษฎีกาเรื่องคริสตศาสนสัมพันธ์ (Unitatis Redintegratio)

กฤษฎีกาฉบับนี้เป็นก้าวสำคัญในการสร้างเอกภาพภายในคริสตศาสนาจากการแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ ดังนั้นวัตถุประสงค์จึงมุ่งฟื้นฟูสายสัมพันธ์กับนิกายอื่นๆ โดยไม่มีเจตนาที่จะให้นิกายอื่นๆ กลับมาอยู่ใต้อำนาจของวาติกัน เอกสารสนับสนุนให้มีการเสวนาระหว่างนิกายและการปฏิรูปตัวเองของพระศาสนจักร โรมันคาทอลิก เพื่อเป็นคู่ทางให้กระบวนการการคืนดีระหว่างนิกายเป็นไปได้

2.3 กฤษฎีกาเรื่องบรรดาคริสตจักรคาทอลิกตะวันออก (Orientalium)

เอกสารนี้ให้มุมมองของศาสนจักรโรมันคาทอลิกเกี่ยวกับพระศาสนจักรจารีตตะวันออก 6 แห่ง คือ ชาลดิน ซีเรียน มาโรไนท์ คอปติก อาร์เมเนียน และไบเซนไทน์ เอกสาร

แสดงความปรารถนาที่จะกลับคืนดีกัน และประกาศอย่างชัดเจนถึงความเสมอภาคของธรรมประเพณี
จารีตตะวันออกกับจารีตตะวันตก (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 99)

2.4 กฎฎีกาเรื่องอำนาจหน้าที่ของพระสังฆราชในการอภิบาลสัตบุรุษในพระศาสนจักร
(Christus Dominus)

เอกสารชี้ให้เห็นถึงภารกิจของพระสังฆราช และเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องการ
ตัดสินใจร่วมกันในงานอภิบาล รวมทั้งยังเรียกร้องให้สังฆราชเป็นผู้นำแบบรับใช้ และดำเนินการ
จัดตั้งสภาอภิบาลของสังฆมณฑล (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 100) ดังนั้นเอกสารฉบับนี้จึงส่งเสริมให้มีการ
การบริหารงานสังฆมณฑลในรูปแบบประชาธิปไตย

2.5 กฎฎีกาเรื่องการฝึกอบรมชีวิตพระสงฆ์ (Optatam Totius)

เอกสารนี้เรียกร้องให้มีการฝึกอบรมเรื่องพระคัมภีร์ การให้คำปรึกษา ศาสนสัมพันธ์
วิชาประวัติศาสตร์ และการอบรมตนเอง เอกสารนี้อนุญาตให้ทำคู่มือฝึกอบรมสำหรับท้องถิ่นตน
เพื่อจะได้ผลิตพระสงฆ์ที่พร้อมทำงานอภิบาลตามสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่น ซึ่งมี 7 บท คือ
โปรแกรมอบรมพระสงฆ์ที่จัดโดยแต่ละประเทศ การส่งเสริมกระแสเรียกการเป็นพระสงฆ์
อย่างเร่งด่วน การจัดตั้งบ้านแรมใหญ่ การพัฒนาการอบรมฝ่ายจิต การทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับ
พระศาสนจักร การส่งเสริมการฝึกงานอภิบาลอย่างเข้มงวด การฝึกอบรมหลังจากเรียนจบแล้ว
(บิล ฮีบสซ์. 2547 : 101)

2.6 กฎฎีกาเรื่องการปรับปรุงและฟื้นฟูชีวิตนักบวช (Perfectae Caritatis)

เอกสารนี้ปลุกเร้าให้นักบวชชาย-หญิง เกิดแรงบันดาลใจให้กลับไปสู่รากเหง้า
ของตนเอง ได้แก่ การทำความเข้าใจถึงหลักการและเหตุผลในการเกิดขึ้นมาของคณะนักบวชต่างๆ
รวมทั้งการปรับตัวของชีวิตนักบวชให้เข้ากับความต้องการของยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงในพระศาสนจักร
สมัยใหม่ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 101-102)

2.7 กฎฎีกาเรื่องการแพร่ธรรมของฆราวาส (Apostolicam Actuositatem)

กฎฎีกานี้เป็นเอกสารฉบับแรกของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ซึ่งมีสาระสำคัญ
คือ บทบาทของฆราวาสในการทำงานแพร่ธรรม วัตถุประสงค์และประเภทของงานแพร่ธรรม
รูปแบบต่างๆ ของงานแพร่ธรรม การอบรมสำหรับงานแพร่ธรรม (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 102) กฎฎีกานี้
ได้ปรับแนวคิดการเผยแผ่ศาสนาที่มุ่งให้คนเข้ารับ หรือรับพิธีล้างบาปเป็นคาทอลิกมาเป็นการแพร่ธรรม
ซึ่งหมายถึง การมีชีวิตเป็นประจักษ์พยานถึงความเชื่อในสังฆธรรมที่พระเยซูได้ทรงปฏิบัติและสั่งสอน
เพื่อนำมนุษยชาติไปสู่ความหลุดพ้น (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 223-224)

2.8 กฎฎีกาเรื่องการปฏิบัติงานและชีวิตของพระสงฆ์ (Presbyterorum Ordinis)

เอกสารนี้ชี้ถึงความสำคัญของการครองชีวิต โสคของพระสงฆ์จารีตลาติน ซึ่งกล่าวว่า แม้การถือโศคไม่ได้เป็นข้อเรียกร้องตามธรรมชาติของความเป็นสงฆ์ แต่ก็เป็นที่เหมาะสมสำหรับชีวิตสงฆ์ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 102-103)

2.9 กฎฎีกาเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักร (Ad Gentes)

เอกสารฉบับนี้มุ่งปรับเปลี่ยนงานธรรมทูต หรือวิธีการเผยแผ่ศาสนาของธรรมทูต โดยเน้นที่การเสวนา (Dialogue) และการปรับคริสต์ศาสนาให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation) นั้นหมายถึง การเปลี่ยนวิธีคิดจากการมีปมเรื่องทางศาสนา (Triumphalism) ว่าคริสต์ศาสนาเป็นศาสนาที่เที่ยงแท้แต่เพียงศาสนาเดียว และแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ของลัทธิเจนเซนนิสต์ มาสู่วิธีคิดในการทำงานว่า ศาสนาคริสต์ต้องเรียนรู้คุณค่าและความจริงในศาสนาอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคาทอลิกในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นคนนอกศาสนาที่เป็นคนดีหรือศาสนิกชนที่ดีก็สามารถเอาตัวรอดไปสวรรค์ได้ งานเผยแผ่ศาสนาของธรรมทูตในทศวรรษของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จึงมีความหมายใหม่เป็นการแพร่ธรรมทำให้คนอื่นเป็นคนดี โดยไม่มุ่งเป้าหมายเข้ารีตล้างบาปเป็นคาทอลิก (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 103 ; เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 18, 241-242)

3. คำแถลง 3 ฉบับ คำแถลงเป็นการกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งบางที่อาจมีความขัดแย้ง และต้องพัฒนาต่อไปให้เป็นข้อความเชื่อ (Dogma) ได้แก่

3.1 คำแถลงเรื่องการอบรมตามหลักพระคริสตธรรม (Gravissimum Educationis)

เอกสารนี้ชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของการศึกษาตามแนวทางของคาทอลิก โดยจะต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้ คือ ความหมายของสิทธิสากลที่จะได้รับจากการศึกษา การศึกษาแบบคริสต์ ผู้ให้แนวคิดด้านการศึกษา ตัวช่วยต่างๆ ของการศึกษาแบบคริสต์ ความสำคัญของโรงเรียน สิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครอง การอบรมด้านศาสนาและจริยธรรมในโรงเรียนทุกแห่ง โรงเรียนคาทอลิก ประเภทต่างๆ ของโรงเรียนคาทอลิก วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยคาทอลิก การส่งเสริมความร่วมมือในด้านวิชาการ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 104)

3.2 คำแถลงเรื่องความสัมพันธ์ของพระศาสนจักรกับบรรดาศาสนาที่มีใช้คริสต์ศาสนา (Nostra Aetate)

เอกสารฉบับนี้ยืนยันว่าสังฆธรรมนั้นสามารถมีอยู่นอกพระศาสนจักรได้ และควรได้รับการเคารพในทุกแห่งที่มีการค้นพบ ระบุเป็นพิเศษถึงศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาฮูดา โดยพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องสนับสนุนให้มีการเสวนาและเปิดตัวเอง

ออกรับสิ่งดีๆ จากศาสนาเหล่านี้ นอกจากนี้เอกสารยังประณามการเบียดเบียนและรังเกียจเชื้อชาติยิวทุกรูปแบบ (บิล ฮีบส์. 2547 : 104-105)

3.3 คำแถลงเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา (Dignitatis Humanac)

เอกสารฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นเอกสารที่สร้างความขัดแย้งมากที่สุดของสภาสังคายนาครั้งที่ 2 เนื่องจากระบุว่าพระศาสนจักรไม่สามารถบังคับใครมาเป็นคาทอลิก เพราะมนุษย์มีเสรีภาพส่วนบุคคล นอกจากนี้เอกสารยังประกาศยืนยันถึงเสรีภาพของศาสนาทุกศาสนาในการปฏิบัติศาสนกิจรูปแบบต่างๆ และในทุกหนทุกแห่งได้ (บิล ฮีบส์. 2547 : 105)

จากการปฏิรูปคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้นำมาสู่การปรับแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ของลัทธิล่าอาณานิคมมาสู่รัฐวาติกัน ในฐานะที่เป็นรัฐอิสระทางศาสนา และมีพลเมืองของรัฐอันประกอบด้วยประชากรสงฆ์ที่อยู่ในกรุงวาติกัน รวมถึงพระคาร์ดินัล ซึ่งมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของพระสันตะปาปา ทำงานอยู่ในประเทศต่างๆ โดยพระคาร์ดินัลในแต่ละประเทศจะถือพาสปอร์ต 2 สัญชาติ คือ สัญชาติวาติกันและสัญชาติที่พำนักอาศัยอยู่ ดังนั้นความเป็นพลเมืองของวาติกัน จึงมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ความเป็นพลเมืองทางศาสนา ซึ่งหมายถึงผู้นับถือศาสนาคาทอลิกทั่วโลก และพลเมืองของรัฐวาติกัน ซึ่งได้แก่คณะสงฆ์และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในสันตะสำนักประมาณ 1,000 คน รวมถึงพระคาร์ดินัลในประเทศต่างๆ โดยมีพระสันตะปาปาเป็นประมุขของรัฐ และผู้นำศาสนาคาทอลิกในเวลาเดียวกัน (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 89-90 ; เกลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551)

แนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เริ่มต้นจากการปฏิเสธแนวคิดที่ว่า “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” ตามที่ระบุไว้ในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรวรรคที่ 15 ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 214)

“บรรดาผู้ที่ไม่ได้รู้จักข่าวดีเรื่องพระคริสต์เจ้าหรือพระศาสนจักรของพระองค์ ไม่ใช่เพราะความคิดของตน แต่ยังมีหวังหาพระเป็นเจ้าด้วยความจริงใจ พยายามทำดีตามน้ำพระทัย ปฏิบัติตามเสียงมโนธรรมบอกโดยมีพระหรรษทาน (Grace) ช่วยอุดหนุนอยู่ เขาเหล่านี้ก็จะได้รับความรอดด้วยพระญาณสอดส่อง (Providence) ไม่เว้นที่จะประทานความช่วยเหลือที่จำเป็นสำหรับเอาตัวรอดให้แก่ผู้ที่ไม่ได้ลุถึงความรู้แจ่มแจ้งถึงพระเจ้า มิใช่เพราะความคิดของตน ถึงกระนั้นก็ยังพยายามดำเนินชีวิตที่ดีงาม และทั้งนี้ย่อมสำเร็จไปไม่ได้ หากไม่มีพระหรรษทานช่วยเหลือสิ่งที่ดีงาม และความจริงที่มีอยู่ พระศาสนจักรถือว่าการเตรียมพระวรสารของพระองค์ผู้ส่องสว่างมนุษย์ทั้งหลายได้ประทานสิ่งเหล่านี้มาก็เพื่อให้เขาได้รับชีวิตในที่สุดนั่นเอง...”

แนวคิดดังกล่าวของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ตั้งอยู่บนฐานคิดของประวัติศาสตร์แห่งความรอด อันเป็นการมองประวัติศาสตร์แบบชาวคริสต์ที่ว่าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาตินั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากพระเจ้า และมีจุดหมายปลายทางก็คือพระเจ้าเช่นกัน ดังนั้นประวัติศาสตร์

แห่งความรอด คือ ประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนไปสู่ความหลุดพ้นที่สมบูรณ์ในพระเจ้า คือ ไม่มีผู้ใดหรือคนกลุ่มใดอยู่นอกประวัติศาสตร์นี้เลย เมื่อมนุษย์ทุกคนมีเป้าหมายสุดท้ายเป็นจุดเดียวกัน แต่ไม่ใช่ทุกคนจะรู้จักคำสอนของพระเยซู อย่างไรก็ตามก็รู้จักรักที่ไม่ว่าใครก็สามารถมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายดังกล่าวได้เหมือนกัน โดยอาศัยพลังผลักดันที่เรียกว่าพระหรรษทาน ซึ่งการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 ถือว่ามีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน แต่แสดงออกมาในรูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 215-217)

นอกจากนั้นสภาสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 ยังได้ปฏิเสธว่าสังฆกรรมมิใช่ดำรงอยู่แต่เฉพาะในพระศาสนจักรเท่านั้น ความเชื่อในอดีตของพระศาสนจักรนั้นถือว่ามีพระเจ้าของคาทอลิกเท่านั้นที่เที่ยงแท้แน่นอนตามตัวอักษร หมายความว่า การสังคายนาพยายามยอมรับสังฆกรรมที่ดำรงอยู่ในศาสนาต่างๆ ซึ่งแต่เดิมก็คือศาสนาพื้นเมืองในสายตาของลัทธิล่าอาณานิคม ดังคำสอนในคำแถลงเรื่องความสัมพันธ์ของพระศาสนจักรกับบรรดาศาสนาที่มีใช้คริสต์ศาสนาที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 96)

“พระศาสนจักรคาทอลิกไม่ได้ปฏิเสธสิ่งใดที่จริงและศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเหล่านี้ พระศาสนจักรพิจารณาด้วยความเคารพอย่างจริงจัง ซึ่งวิธีปฏิบัติและวิถีชีวิต ตลอดจนกฎและหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ถึงแม้จะผิดไปจากที่ตนเองถือและสอนหลายประการ แต่บ่อยครั้งก็นำแสงสว่างจากองค์ผู้เป็นสังฆกรรมมาสู่มนุษย์ อย่างไรก็ตามพระศาสนจักรประกาศและยืนยันที่จะประกาศองค์พระคริสต์ ซึ่งเป็นหนทาง ความจริง และชีวิต ในพระองค์นั้นมนุษย์จะต้องพบชีวิตทางศาสนาอย่างเต็มเปี่ยมในพระองค์นั้น พระเป็นเจ้าได้รับทุกสิ่งกลับมาคืนดีกับพระองค์

ฉะนั้นพระศาสนจักรจึงขอเตือนลูกๆ ให้รับรู้ ปกป้อง และทำให้คุณค่าทางจิตทางศีลธรรมและทางสังคม และวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในตัวคนต่างศาสนาเหล่านี้ ให้ลูกๆ ทำเช่นนี้โดยการเสวนาร่วมมือกับผู้นับถือศาสนาอื่น ด้วยความฉลาดรอบคอบและความรัก และโดยแสดงความเชื่อและดำเนินชีวิตแบบคริสตชน”

การปฏิเสธแนวคิด “นอกพระศาสนจักรไม่มีความรอด” และการผูกขาดสังฆกรรมไว้ในคาทอลิกได้นำมาสู่ความหมายของพลเมืองทางศาสนาของรัฐवादิกัน ซึ่งก็คือชุมชนพระศาสนจักรดังกล่าวในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 223)

“ในบรรดาประชาชาติทั้งหลายในโลก จะมีก็แต่ประชากรของพระเป็นเจ้าแต่หนึ่งเดียว ประชากรนี้มีพลเมืองจากทุกชาติ มีลักษณะเป็นอาณาจักรก็จริง แต่เป็นอาณาจักรสวรรค์มากกว่าของโลกนี้ สัตบุรุษทุกคนแม้จะกระจัดกระจายทั่วไปในโลก ก็ล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในพระจิตเจ้า.. สากถาพอันเป็นลักษณะพิเศษ ซึ่งระดับประชากรของพระเป็นเจ้านี้ เป็นพระคุณจากพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้พระศาสนจักรจึงพยายามอยู่เสมอที่จะรวบรวมมนุษยชาติและสมบัติทั้งหลายของมนุษยชาติให้เข้ามาอยู่ในการปกครองของพระคริสตเจ้าผู้ทรงเป็นประมุข จะได้เป็น

อันเดียวกัน อาศัยพระจิตเจ้านั่นเอง... มนุษย์ทุกคนได้รับเรียกให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชากรของพระเจ้าอันมีเอกภาพสากลเป็นเครื่องหมายแสดง และก่อให้เกิดสันติภาพสากลอันแท้จริง เอกภาพสากลอันนี้แผ่คลุมไปจนถึงมวลมนุษย์ ซึ่งรวมกันในระดับต่างๆ กัน คือ ผู้ที่มีความเชื่อคาทอลิก ผู้อื่นที่เชื่อในพระคริสตเจ้าและมนุษยชาติทั้งสิ้นอีกด้วย เพราะว่าทุกคนล้วน ได้รับเรียกเข้ามารับความรอด อาศัยพระหรรษทานของพระเป็นเจ้านั่นเอง”

พระศาสนจักรในฐานะชุมชนของผู้ที่ได้รับศีลล้างบาป ถึงแม้จะได้ชื่อว่าเป็นประชากรของพระเจ้า คือ เป็นพลเมืองทางศาสนา แต่สถานการณ์ของพระศาสนจักรที่เป็นจริงก็ยังไม่ใช่อาณาจักรของพระเจ้า ซึ่งเป็นสังคมในอุดมคติของชาวคริสต์ เนื่องจากประชากรของพระเจ้าเหล่านี้ก็ยังประกอบไปด้วยทั้งคนดีและคนที่มีบาป ซึ่งรอการชำระให้บริสุทธิ์ต่อไป ดังกล่าวในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรข้อที่ 8 ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 222)

“ในขณะที่พระคริสต์ผู้ทรงศักดิ์สิทธิ์บริสุทธิ์ปราศจากข้อตำหนิ ไม่เคยทำบาปเลย เสด็จมาชดเชยความผิดของมนุษย์นั้น พระศาสนจักรซึ่งโอบเอาคนบาปไว้ในอ้อมอกจึงเป็นพระศาสนจักรศักดิ์สิทธิ์ และขณะเดียวกันยังต้องรับการชำระให้บริสุทธิ์อยู่เสมอและจำต้องเดินทางไปตามทางแห่งการใช้โทษบาป และรื้อฟื้นจิตตารมณ์ของคนอยู่ตลอดเวลา”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า บทบาทของพระศาสนจักรคาทอลิกหรือรัฐวาติกันในปัจจุบันจึงไม่ใช่การเผยแพร่ศาสนาให้คนเข้ารับ หรือรับศีลล้างบาปเป็นสมาชิกของพระศาสนจักรเป็นสิ่งสำคัญ แต่ภารกิจก็คือ การเป็นพยานของความเชื่อในสัจธรรมที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงปฏิบัติและสั่งสอน เพื่อนำสังคมมนุษยชาติไปถึงความหลุดพ้น ดังนั้นการดำเนินชีวิตคริสตชนเพื่อเป็นชุมชนตัวอย่างของพระเยซู และการเสวนาจึงถือว่าเป็นการแพร่ธรรมสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้จากคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ในธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรใน โลกสมัยนี้ (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 233-234)

“...เพื่อที่จะเป็นองค์พยานประกาศพระคริสตเจ้าอย่างได้ผลดี คริสตชนต้องรวมเข้ากับคนเหล่านี้ โดยให้ความเคารพยกย่องและรักเขา ถือว่าตนเป็นสมาชิกในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ด้วยมีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการติดต่อคบค้าและบูรณะการทำงานในชีวิตมนุษย์ ต้องสนิทคุ้นเคยกับประเพณีนิยมของชาติและศาสนาของเขา ต้องรู้จักค้นพบพืชพันธุ์ของพระคริสตเจ้าที่ซ่อนอยู่ในประเพณีนิยมเหล่านั้น ด้วยความชื่นชมและเคารพ ในขณะเดียวกันต้องเอาใจใส่เฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชาติต่างๆ และดำเนินการอย่าให้มนุษย์ในสมัยของเราหลงวิทยาศาสตร์ และวิชาการของโลกปัจจุบันจนเกินไป หันเหไปจากเรื่องพระเป็นเจ้าเสียตรงกันข้ามควรพยายามให้เขาเกิดมีความปรารถนาร้อนรนขึ้น ที่จะรับรู้ความจริงและความรักที่พระเป็นเจ้าทรงเผยให้เราทราบ พระคริสตเจ้าเองทรงหยั่งดูจิตใจของมนุษย์ และทรงนำเขามาถึง

ความสว่างของพระเป็นเจ้า โดยตรีสรณาทนกับเขาฉันท์เพื่อนมนุษย์จริงๆ ในทำนองเดียวกัน ศิษย์ของพระองค์ซึ่งดื่มด่ำด้วยพระจิต รู้จักมนุษย์ที่ตนดำรงอยู่ด้วยกัน และสนทนาสังสรรค์กับเขา เพื่อเขาจะได้อำนาจในการสนทนาอย่างจริงใจและอดทนด้วยว่า พระเป็นเจ้าทรงมีพระทัยดี ประทานความมั่งคั่งร่ำรวย (ในคุณค่า) แก่ชนชาติต่างๆ บ้าง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเชื่อมโยงความหมายของสิ่งดีงามเหล่านั้นเข้ากับพระวรสาร ช่วยปลดปล่อยและนำให้อยู่ใต้อำนาจของพระคริสต์”

การจัดตั้งชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ซึ่งได้มีการปรับแนวคิดในระดับโลกแล้ว เราก็จะพบว่า ในกรณีของประเทศไทยชมรมอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลได้นำแนวคิดของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้ในการจัดตั้งชมรมในลักษณะองค์กรประชาสังคมทางศาสนา การจัดตั้งชมรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคำสอนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ใน 3 เรื่องที่สำคัญ คือ

1. การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)
2. การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)
3. การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)

แนวคิด Incarnation ถ้าตีความตามแนวคิด “ภาษาคน และภาษาธรรม” ของท่านพุทธทาสภิกขุอาจกล่าวได้ว่าในการตีความตามภาษาคนนั้น Incarnation หมายถึงการที่พระเป็นเจ้าทรงรับเอากายมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งในที่นี้หมายถึงพระเยซู (เสรี พงศ์พิศ. 2531 : 200) แต่ถ้าตีความตามภาษาธรรม ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับการตีความสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 อาจหมายถึง การที่ชาวคริสต์และพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขและมีชีวิตร่วมกับคนอื่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงพวกที่ไม่นับถือศาสนาเดียวกับตน ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิกจะต้องไม่ทำตัวแปลกแยกกับโลกปัจจุบัน พระศาสนจักรในแต่ละท้องถิ่นจะต้องไม่ทำตัวเป็นศาสนาของชาติอื่น รวมถึงชาวคริสต์ที่อยู่ในชุมชนของแต่ละท้องถิ่นจะต้องไม่เป็นคนนอกวัฒนธรรม (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 232) แนวคิด Incarnation ของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ปรากฏให้เห็นจากข้อความบางตอนจากถ้อยคำที่ว่าด้วยเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 231)

“พระศาสนจักรต้องแทรกซึมเข้าไปในหมู่มนุษย์ทุกหมู่เหล่านี้ โดยเคลื่อนไหวแบบเดียวกับที่พระคริสตเจ้าเอง เมื่อเสด็จมาเกิดเป็นมนุษย์ทรงนำตัวมาผูกพันกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งพระองค์เสด็จมาอยู่ด้วย”

การประยุกต์แนวคิด Incarnation คู่ภาคปฏิบัติที่เด่นชัดในสังคมไทยได้ปรากฏออกมาเป็นบทบาททางสังคมที่ขยายตัวขึ้นในรูปของงานพัฒนา ดังนี้

การจัดตั้งคณะกรรมการ (Commission) เพื่อให้คริสต์ศาสนิกชนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานของพระศาสนจักร เช่น สื่อมวลชนคาทอลิก สภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (Catholic Council of Thailand for Development : CCTD) และกรรมาการยูติธรรมและสันติ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของคณะกรรมการแต่ละชุดก็จะมีพระสังฆราช (Bishop) เป็นประธาน ตัวอย่างเช่น

สภาคาทอลิกเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการชุดแรก ภายใต้สังกัดของสภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทย เพื่อทำงานพัฒนาสังคม เพราะแต่เดิมตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา พระศาสนจักรคาทอลิกก็มีงานด้านสังคมในรูปแบบของการสงเคราะห์และบรรเทาทุกข์แก่คนยากจน ตลอดจนถึงผู้ประสบภัย โดยได้รับทุนจากองค์กรสงเคราะห์คาทอลิก (Catholic Relief Service : CRS) ซึ่งสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศที่ชนะสงคราม ได้จัดตั้งองค์กร CRS ขึ้นมา เพื่อให้การสงเคราะห์ประเทศต่างๆ จากสงครามโลกครั้งที่ 2

แต่หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 สภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทยมีการจัดตั้งหน่วยงานพัฒนาสังคมตามธรรมนูญของการสังคายนาเรื่องพระศาสนจักรใน โลกสมัยใหม่ โดยใช้ชื่อในครั้งแรกว่า คณะกรรมการสงเคราะห์และพัฒนา ดังนั้นบทบาททางสังคมของพระศาสนจักรในประเทศไทยเปลี่ยนรูปแบบการสงเคราะห์เป็นการพัฒนา ซึ่งหมายถึง การอบรมและรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ คณะกรรมการชุดนี้มีผู้นำฆราวาส คือ นายแพทย์ชวลิต จิตรานุเคราะห์ (พ.ศ. 1967 - 1968) เป็นประธานในระยะแรก ต่อมานายแพทย์ชวลิตได้ขอลาออกจากประธาน เนื่องจากเห็นว่าการทำงาน โดยการนำของฆราวาสยังไม่เหมาะสมต่อการทำงานให้สังคมราบรื่น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2513 คุณพ่อบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ ซึ่งต่อมาเป็นพระสังฆราชของสังฆมณฑลอุบลราชธานี ได้เข้ามารับหน้าที่เป็นเลขาธิการสภาคาทอลิก แทนนายแพทย์ชวลิต คุณพ่อบุญเลื่อนได้นำแนวคิดของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แนวคิดที่คุณพ่อบุญเลื่อนนำมาใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในสมณสาสน์ของพระสันตะปาปาปอลที่ 6 เรื่องการพัฒนาประชาชาติ (Populalium Progressio) อันเป็นเอกสารขยายรายละเอียดของธรรมนูญวาติกันครั้งที่ 2 เรื่องพระศาสนจักรใน โลกสมัยใหม่ (Gaudium of Spes) คุณพ่อบุญเลื่อนได้เน้นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นฐานในการทำงาน และมีเป้าหมายเพื่อการมุ่งสู่การพัฒนาคนในทุกมิติ (Total Human Development) ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อหน่วยงานพัฒนาสังคมของคาทอลิกจากคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา มาเป็นศูนย์สังคมพัฒนา นอกจากนี้คุณพ่อบุญเลื่อนและคุณพ่อบอนแนงต์ยังได้นำแนวคิดการพัฒนาสังคมของพระสังฆคาทอลิกที่เรียกว่า PISA (Priests' Institute for Social Action) ก่อให้เกิดรูปธรรมในการพัฒนาชุมชนที่เป็นคุณูปการของคาทอลิกที่มีต่อสังคมไทยก็คือ การทำงานในรูปแบบของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นองค์กรที่มุ่งให้ประชาชนจัดตั้งกลุ่มเพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน สหกรณ์เครดิตยูเนียน

ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นนิติบุคคลที่ไม่ได้สังกัดในสภาพระสังฆราชอีกต่อไป

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยกำลังเบ่งบาน ประกอบกับได้เกิดการรวมตัวของพระสังฆราชในเอเชีย ในปี พ.ศ. 2518 ที่เรียกว่า สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย (The Federation of Asian Bishop' Conferences : FABC) สหพันธ์ได้นำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง (Structural Analysis) มาใช้ในพระศาสนจักรคาทอลิกในเอเชีย ดังนั้นศูนย์สังคมพัฒนาจึงได้ใช้แนวคิดดังกล่าว และขยายการพัฒนาสังคมของคาทอลิกไทย โดยการจัดตั้งเป็นสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยองค์กรสมาชิกต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะนักบวชชาย-หญิง

การพัฒนาโดยสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ได้จัดตั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา เพื่อทำงานด้านพัฒนาเฉพาะ และมีสำนักงานบริหารและประสานงานที่เรียกว่า “ส่วนกลาง” และได้เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคนให้แพร่หลายในวงการพัฒนา โดยมีนโยบายปลูกจิตสำนึกเป็นหลักในการทำงาน และใช้การวิเคราะห์โครงสร้างสังคม เป็นเครื่องมือในการปลูกจิตสำนึก อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองในภูมิภาคเอเชีย ทำให้สภาคาทอลิกฯ เพื่อการพัฒนาหันมาใช้วิธีวิเคราะห์สังคม (Social Analysis) โดยเน้นการจัดเวลาจิตใจและการใช้ความรักมากกว่า (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์. 2543 : 27)

กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การจัดสัมมนาเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาให้พระสงฆ์ (PRISA) จัดอบรมผู้นำชาวบ้านในด้านงานโครงการ ทำให้เกิดโครงการด้านเศรษฐกิจและสังคมมากมาย และระยะนี้เกิดปัญหาผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีน และศูนย์สังคมพัฒนาหลายแห่งต้องรับภาระร่วมกับสำนักงานส่วนกลาง พร้อมกับเกิดโครงการช่วยเหลือคนไทยชายแดนเป็นการเร่งด่วนด้วย (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์. 2543 : 27)

ปี พ.ศ. 2525 - 2527 เป็นช่วงที่สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อพัฒนาร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธโดยตรง เช่น องค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) และเริ่มงานพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมอย่างจริงจัง โดยได้มองเห็นพลังสร้างสรรค์ของประชาชน ซึ่งเป็นศักยภาพในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองและให้ศูนย์สังคมพัฒนาเขตมิสซังต่างๆ มีอิสระในการทำงานพัฒนาได้อย่างเต็มที่ (บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์. 2543 : 27-28)

นอกจากนี้จากจุดเริ่มของการทำงานพัฒนาสังคมของสภาคาทอลิกฯ แล้ว ผลของการสังคายนาวาติกันที่ 2 ยังก็ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของคณะกรรมการของสภาพระสังฆราชคาทอลิกในประเทศไทยที่ทำงานสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อส่งเสริมชีวิตครอบครัว คณะกรรมการเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี

คณะกรรมการกลุ่มชาติพันธุ์ คณะกรรมการสุขภาพอนามัย คณะกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย และลี้ภัย (โคเออร์) (บุญเดือน หมั่นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550 ; บุญเดือน หมั่นทรัพย์. 2543 : 14, 21, 23)

อย่างไรก็ดีการขยายบทบาททางด้านสังคมของคาทอลิกในประเทศไทยตามแนวคิดของสภาสังคายนาวาติกันที่ 2 ก็มีข้อจำกัด อันเนื่องมาจากการต่อต้านของกลุ่มอนุรักษ์นิยมภายในพระศาสนจักรคาทอลิกไทยเอง กล่าวคือหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาที่ร่วมชุมนุมต่อต้านเผด็จการถูกจับกุมขังคุก โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ พระสังฆราชบุญเดือนในฐานะที่เป็นประธานกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม ลงชื่อร่วมกับกรรมการกลุ่ม เช่น อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ทำหนังสือต่อรัฐบาลให้ปล่อยนักศึกษาที่ถูกคุมขัง การกระทำดังกล่าวของพระสังฆราชบุญเดือนได้ก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม เช่น พระอัครสังฆราชมีชัย กิจบุญชู แห่งอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ นำพระศาสนจักรคาทอลิกเข้าไปยุ่งกับการเมือง นอกจากนี้ท่านมีชัยยังได้สนับสนุนให้สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นฆราวาสเปิดอภิปรายชักฟอกการกระทำของพระสังฆราชบุญเดือน ฐานคิดของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในเรื่องนี้เกิดจากความกลัวเรื่องการเบียดเบียนศาสนาจากผู้มีอำนาจทางการเมือง และมีแรงผลักดันจากฆราวาสคาทอลิก ที่คาทอลิกบางคนที่มีธุรกิจที่ดินร่วมกับรัฐมนตรีและรัฐบาลสมัยนั้นด้วย (บุญเดือน หมั่นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550)

อย่างไรก็ดีกระแสต่อต้านการพัฒนาของกลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ไม่สามารถยุติบทบาททางสังคมของคาทอลิกไทยได้ เนื่องจากพระสังฆราชบุญเดือนได้ตอบโต้กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้ว่า (บุญเดือน หมั่นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550)

“ผมไม่ได้ทำในนามของพระสังฆราช แต่ผมทำในนามของคนที่เป็นสงฆ์คาทอลิก และผมก็มีสิทธิ์เพราะว่าผมเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง”

วาทกรรมตอบโต้ของพระสังฆราชบุญเดือนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงผลผลิตของกระบวนการสร้างความเป็นไทยในหมู่พระสงฆ์คาทอลิก ถึงแม้จะเป็นกระบวนการที่ยังไม่จบสมบูรณ์ในปัจจุบัน การอ้างความเป็นพลเมืองไทยของพระสังฆราชบุญเดือน เพื่อทำงานพัฒนาสังคมในสังคมไทย สอดคล้องกับแนวคิดการปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองของสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 จึงมีผลให้การทำงานพัฒนาสังคมของคาทอลิกสามารถดำเนินเข้ามาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)

คาทอลิกที่เข้ามาในประเทศไทยในอดีตนั้นถูกนิยามว่าเป็นศาสนาฝรั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่ไทยเกิดพิพาทกับฝรั่งเศส ในกรณี ร.ศ.112 การเป็นศาสนาฝรั่งของคาทอลิกก็ถูกนิยามให้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นศาสนาของฝรั่งเศส (เบอร์นาร์ดี กิมแมงด์. สัมภาษณ์. 2550 ; บุญเดือน หมั่นทรัพย์. สัมภาษณ์. 2550) ดังนั้นเมื่อแนวคิดของพระศาสนจักรหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

เปิดพื้นที่ให้คาทอลิกมีลักษณะเป็นศาสนาพื้นเมือง คาทอลิกในประเทศไทย จึงได้นำแนวคิดดังกล่าว มาสร้างกระบวนการทำคาทอลิกเป็นศาสนาของคนไทยโดยมีรูปแบบที่สำคัญเกิดขึ้น 2 ประการ คือ

1. การปรับตัวบุคลากรทางศาสนาให้เป็นคนไทย หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 พระศาสนจักรคาทอลิกไทยได้พยายามปรับบุคลากรของคาทอลิกให้เป็นคนไทยที่สำคัญก็คือ พระสังฆราชประจำสังฆมณฑลและคุณพ่อ

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาองค์กรคาทอลิก ในประเทศไทย โดยจัดตั้งสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย หรือสภาประมุขคุณพ่อโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย แต่สภาพระสังฆราชฯ ในช่วงแรกนั้นยังประกอบด้วยพระสังฆราชที่เป็นธรรมชาติเป็นหลัก การปรับสังฆราชให้เป็นคนไทยจากเดิมที่ตำแหน่งพระสังฆราชเป็นของธรรมชาติชาวต่างชาติ เช่น ฝรั่งเศส หรืออิตาลี เป็นต้น มาเป็นพระสังฆราชไทยนั้นเกิดขึ้น หลังการประชุม พระสังฆราชในเอเชียในปี พ.ศ. 2511 การประชุมดังกล่าวมีข้อเสนอให้แต่งตั้งพระสังฆราชเป็นคนพื้นเมือง ดังนั้นในเวลาต่อมาพระศาสนจักรคาทอลิกไทยจึงได้ปรับเปลี่ยนจากพระสังฆราชที่เป็นชาวต่างประเทศมาเป็นพระสังฆราชคนไทยโดยตรง โดยพระสังฆราชชาวต่างประเทศได้ขอลาออกจากหน้าที่ หลังจากนั้นก็จะนำเสนอคุณพ่อไทยขึ้นมารับผิดชอบแทนการปรับเปลี่ยนพระสังฆราชเป็นคนไทยตามแนวคิดของสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ในประเทศไทย เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากปัญหาสงครามอินโดจีน กล่าวคือ ในช่วงสงครามอินโดจีนหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 นั้น เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีแนวคิดเอเทวนิยม ได้รับชัยชนะเข้ายึดครองประเทศเวียดนามได้ เขมร และลาวได้แล้ว ผลจากการยึดครองของพรรคคอมมิวนิสต์ก็คือการขับไล่ธรรมชาติออกนอกประเทศ จนทำให้ประเทศเหล่านั้นไม่มีธรรมชาติเหลืออยู่ในประเทศเลย ซึ่งมีผลกระทบต่องานของพระศาสนจักรมาก พระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย ก็คาดว่าประเทศไทยจะต้องประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับปัญหาในแถบประเทศอินโดจีนดังกล่าว และเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาผลกระทบต่องานพระศาสนจักรเช่นประเทศดังกล่าว สภาพระสังฆราชแห่งประเทศไทย ซึ่งมีนโยบายปรับเปลี่ยนพระสังฆราชต่างชาติให้เป็นคนไทย (เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2550) การปรับเปลี่ยนสังฆราชเป็นคนไทยปรากฏตามข้อมูลดังต่อไปนี้ (ธีรพล กอบวิทยากุล. ม.ป.ป. : 141-152)

พระคาร์ดินัล ไมเคิล มีชัย กิจบุญชู เป็นพระอัครสังฆราชแห่งกรุงเทพ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2516

พระสังฆราช โรเบิร์ต รัตน์ บำรุงตระกูล เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลเชียงใหม่ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2518

พระสังฆราช ยอร์ช ยอด พิมพิสาร เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลอุดรธานี วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2518

พระสังฆราช ยอแซฟ เอก ทับปิง เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลราชบุรี วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518

พระสังฆราช ยอแซฟ บรรจง อริพรุค เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลนครสวรรค์ วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2519

พระสังฆราช มิกาแอล บุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลอุบลราชธานี วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2519

พระสังฆราช ยออาทิม เพียว มณีทรัพย์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลนครราชสีมา วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2520

พระสังฆราช ลอเรนซ์ คาญ์ แส่นพลอ่อน เป็นพระสังฆราชแห่งอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง วันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2523

พระสังฆราชยอห์น บอสโก มนต์ จวบสมัย เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลราชบุรี วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2528

พระสังฆราช ยอแซฟ ตั้งवाल สุระสรรงค์ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลเชียงใหม่ วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2530

พระสังฆราช ไมเกิล ประพนธ์ ชัยเจริญ เป็นพระสังฆราชแห่งสังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2531

2. การสร้างคุณพ่อพื้นเมืองในประเทศไทย ตามข้อเท็จจริงนั้นความพยายามที่จะทำให้คนไทยบวชเป็นคุณพ่อนั้นถือเป็นการกิจหลัก (Mission) ของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ที่เป็นผู้รับผิดชอบในการมาทำงานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระนารายณ์มหาราช แต่การตั้งสามเณรลัทธิเพื่อผลิตพระสงฆ์พื้นเมืองนั้นไม่สามารถตั้งมั่นคงได้ เนื่องจากตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ฯ คณะมิสซังต่างประเทศฯ ได้ขอตั้งสามเณรลัทธิที่ลพบุรี ต่อมาเมื่อพระนารายณ์ฯ ถูกทำรัฐประหารสามเณรลัทธิจึงต้องถูกย้ายไปที่จันทบุรี แต่จันทบุรีก็ยังไม่เหมาะสมเพียงพอ คณะมิสซังต่างประเทศฯ จึงต้องย้ายไปอยู่ที่เวียดนาม และหลังจากนั้นก็ย้ายไปอยู่ที่อินเดีย ในที่สุดสามเณรลัทธิจึงสามารถตั้งได้อย่างมั่นคงในปีนัง (เบอร์นาร์ด กิมเมงต์, สัมภาษณ์, 2550)

ดังนั้นแต่เดิมนั้นคุณพ่อที่เป็นคนไทยจึงต้องไปศึกษาเล่าเรียนเป็นเวลาหลายปีที่สามเณรลัทธิในปีนังหรือที่กรุงโรม ในกรณีที่จะเป็นพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังนั้นจึงมีคุณพ่อที่เป็นคนไทยมาทำงานเป็นจำนวนน้อยอยู่ (พรพิสูจน์ สังขรัตน์, สัมภาษณ์, 2550) การทำให้คุณพ่อพื้นเมืองเข้ามารับผิดชอบงานของพระศาสนจักรจำเป็นต้องตั้งสามเณรลัทธิในประเทศไทย เพื่อให้เกิด

ความพร้อมในการฝึกอบรมให้การศึกษาแก่ผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นพระสงฆ์ ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิก จึงตั้งวิทยาลัยแสงธรรมเป็นสามเณรลัทธิใหญ่แทนการส่งเณรใหญ่ไปศึกษาและบวชพระสงฆ์ที่ปีนัง หรือกรุงโรม การทำเช่นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมผู้ที่บวชเป็นพระสงฆ์ให้เรียนรู้วัฒนธรรม และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการผลิตบุคลากรสงฆ์ ซึ่งต้องใช้เวลาหลายปี แต่แทนที่ด้วยการรับ สามเณรเล็กจากสังฆมณฑลต่างๆ ภายในประเทศมาเรียนต่อที่วิทยาลัยแสงธรรมแทน

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองในจันทบุรี

หลังการสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้ภาษาและขนบธรรมเนียม เนื่องจากชาวคาทอลิกจันทบุรีเป็นชาวเวียดนามอพยพ ทำให้ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษาเวียดนาม รวมถึง ทัศนียภาพในอารามในระยะแรกก็ใช้เฉพาะภาษาเวียดนาม และแม้ว่าชาวเวียดนามเหล่านี้ จะไม่ได้มีการติดต่อกับเวียดนามนับเป็นศตวรรษ แต่ก็ยังคงรักษาภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี ไว้ได้ มีหลักฐานว่าในราว พ.ศ. 2500 ชาวเวียดนามที่สูงอายุยังคงใช้ภาษาเวียดนามอยู่ เป็นสำเนียง เวียดนามใต้ แต่เป็นภาษาเวียดนามเก่าซึ่งในเวียดนามไม่ได้ใช้แล้ว ศัพท์และสำนวนหลายคำได้จาก ทางไทย นอกจากนั้นศาสนาก็มีส่วนด้วย ดังที่ปรากฏว่าชาวเวียดนามคาทอลิกจะมีหนังสือสอนศาสนา เป็นภาษาเวียดนามหรือภาษาก๊อกกู (Quoc-Ngu) (มุสดี จันทวิมล. 2541 : 123)

แต่หลังจากการสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 แล้ว ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีก็มีการพยายามปรับเปลี่ยนให้ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในท้องถิ่น เช่น การปรับมาใช้ภาษาพื้นเมือง โดยมีการลดการสวดญวนลงจากอาทิตย์เป็นเดือน และตามเทศกาล จนในปัจจุบันแทบไม่มีการสวด ญวนเลย ทำให้วิถีชีวิตก็เกือบจะกลายเป็นไทยไปหมด รวมทั้งเมื่อได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่จันทบุรีแล้ว แทบจะไม่มีการติดต่อกับญาติพี่น้องในเวียดนามเลย สิ่งที่จะเหลือให้เห็นอยู่บ้างก็คือนามสกุล ของนักบวชหรือสัตบุรุษหลายคนของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี เช่น อานามวัฒน์ อานามพงศ์ อานามนารถ เป็นต้น คำว่า “อานาม” นั้น มาจากรากศัพท์ภาษาเวียดนาม “อันนัม” ซึ่ง “อัน” นั้น แปลว่า สันติ ส่วน “นัม” แปลว่า ทางใต้ของจีน การมีชื่อนามสกุลว่าอานาม เช่น อานามนารถ เป็นนามสกุลพระราชทานแก่นายบุญ โดยให้มีศักดิ์เป็นหลวงนารากร อานามนารถ ที่แปลว่า เป็นที่พึ่ง ของคนเวียดนาม (สง่า นามทอง. สัมภาษณ์. 2550 ; เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551 ; อภา รุ่งเรืองผล. สัมภาษณ์. 2551)

ในด้านความเป็นสถาบันและการมีพระสงฆ์พื้นเมืองของจันทบุรีนั้น มีการพัฒนามาก่อน การสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 แต่มีความเข้มข้นมากขึ้นหลังการสังคายนาดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การตั้ง สังฆมณฑลจันทบุรี พบว่าในปี พ.ศ. 2470 อธิการใหญ่ของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส เร่งให้พระสังฆราชในดินแดนที่มีการแพร่ธรรมบริหารจัดการที่จะเสนอให้มีมิสซังที่จะอยู่ในการปกครอง ของพระสงฆ์พื้นเมือง ในประเทศไทยนั้นครั้งแรกพระสังฆราชแปร์รอสและพระสังฆราชแกวง

คิดจะเสนอให้ตั้งมณฑลชองบลา โคราช (คืออีสานใต้) แต่ไม่มีใครรับรอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2477 จึงได้มีการเริ่มพิจารณาตั้งเทียบสังฆมณฑลจันทบุรี ซึ่งขณะนั้นมีคริสตชน 4,200 คน ในจำนวนพลเมืองทั้งจังหวัด 170,000 คน เวลานั้นคุณพ่อซิมมอนพระสงฆ์พื้นเมืองเป็นเจ้าของอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ต่อจากคุณพ่อเปริกัลที่ได้สิ้นชีวิตในปี พ.ศ. 2470 มีพระสงฆ์ไทย 6 องค์ ทำงานในเขตนั้น แต่พบว่ามณฑลจันทบุรีจะเล็กเกินไป ดังนั้นจึงต้องเพิ่มมณฑลฉะเชิงเทราและปราจีนบุรีจึงจะเหมาะสม คือ ในเขตสังฆมณฑลก็จะมีคริสตชนทั้งหมด 8,804 คน ในจำนวนพลเมือง 584,960 คน มณฑลจันทบุรีมีวัดรวม 15 แห่ง โดยรวมสามเณรลาถัยและโรงเรียนฝึกหัดครูคำสอนเอาไว้ด้วย (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 327)

ส่วนปัญหาการเลือกพระสังฆราชที่เป็นประมุขของสังฆมณฑลจันทบุรีนั้น ได้มีเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้ต้องมีการตัดสินใจอย่างเร่งด่วนคือ การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพ ขอให้ประมุขของศาสนาคาทอลิกในประเทศไทย อย่างไรก็ตามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ความสัมพันธ์กับวาติกันหยุดชะงัก จึงต้องเลื่อนการตัดสินใจจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2487 (โรเบิร์ต กอสเต. 2543 : 327)

ดังนั้นสังฆมณฑลจันทบุรีซึ่งแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ได้แยกเป็นสังฆมณฑลใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2487 มีชื่อว่า “มณฑลจันทบุรี” โดยมีพื้นที่ประมาณ 34,000 ตร.กม. รวม 7 จังหวัด ได้แก่ 1) ตราด 2) จันทบุรี 3) ระยอง 4) ชลบุรี 5) ฉะเชิงเทรา 6) นครนายก และ 7) ปราจีนบุรี สำหรับจังหวัดฉะเชิงเทราฝั่งขวาของแม่น้ำบางปะกงเป็นของมณฑลกรุงเทพฯ และที่จังหวัดนครนายก อ.บ้านนาเป็นของมณฑลกรุงเทพฯ (ตั้งแต่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีจังหวัดสระแก้วเพิ่มอีก 1 จังหวัด)

ต่อมาพระคุณเจ้าเรอเน แปร์รอส ได้ทำการอภิเษก คุณพ่อยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ประจําสังฆมณฑลจันทบุรีเป็นพระสังฆราช เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 ทั้งนี้เพราะพระคุณเจ้าเรอเน แปร์รอส ได้เป็นผู้อบรมพระคุณเจ้าแจง เกิดสว่าง ตั้งแต่สมัยเป็นเณรใหญ่ และได้รับศีลบวชเป็นพระสงฆ์จากพระคุณเจ้าเอง ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 พระคุณเจ้าแจง เกิดสว่างจึงได้กลายเป็นพระสังฆราชไทยองค์แรกของประเทศไทย โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นคนไทยทั้งหมดในสังฆมณฑลจำนวน 16 องค์ (วิกตอร์ ลาเก. 2539 : 285-286)

ส่วนวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี) ก็ได้รับเกียรติเป็นอาสนวิหารในปี พ.ศ. 2487 อาสนวิหาร หมายถึง วัดแม่ที่ก่อให้เกิดวัดใหญ่น้อยที่เป็นวัดลูกเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ อาสนวิหารวัดจันทบุรีเป็นศูนย์กลางให้พี่น้องคริสตชนวัดจันทบุรี แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในที่ต่างๆ เช่น วัดขลุ้ง วัดปากน้ำ วัดท่าใหม่ วัดตราด วัดท่าแฉลบ วัดมะขาม วัดมูซู เป็นต้น (เทียนชัย สมานจิต. 2528 : 49)

จากพัฒนาการในอดีตของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมาเป็นเวลา 300 ปี และวัดโรมันคาทอลิกหลังปัจจุบัน 100 ปี มาจนถึงปัจจุบัน เราพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกสามารถพัฒนาในด้านต่างๆ คือ วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีซึ่งได้พัฒนามาเป็นอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมลในปัจจุบัน มีสัตบุรุษประมาณ 8,376 คน และผลิตพระสงฆ์ได้ 56 องค์ ไม่รวมนักบวชชายหญิงอีกจำนวนมาก การบริหารวัดได้แบ่งออกเป็น 8 เขต โดยมีสภาอภิบาลวัดเป็นองค์กรหลักที่ประกอบด้วยคณะสงฆ์ ผู้แทนนักบวชชายหญิง และผู้แทนสัตบุรุษ

การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

ก่อนการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปรียบเสมือนเป็นชุมชนปิดที่ห้ามไม่ให้คริสตชนไปปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น คุณพ่อเจ้าวัดจะห้ามไม่ให้คริสตชนไปไร่ตามงานวัดพุทธ หรือแม้แต่การไปชมการแสดงลิเกหรือจ๊วก็อาจถูกคุณพ่อลงโทษ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของวัดกับสังคมภายนอกจึงเป็นเรื่องระหว่างคุณพ่อเจ้าวัดกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งการแต่งงานระหว่างคาทอลิกกับคนต่างศาสนานั้น คนต่างศาสนาจะถูกบังคับให้มาเรียนคำสอนและล้างบาปก่อนที่จะแต่งงานกันได้ จนบางครั้งมีคำกล่าวว่า “เข้ารีตเอาเมียญวน” (สง่า นามทอง. สัมภาษณ์. 2550)

การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีผลให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดกว้างขึ้นกับสังคมภายนอก เช่น คุณพ่อบุญชู ระวังพิชัย ได้เริ่มทำงานด้านศาสนสัมพันธ์ โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าอาวาสของวัด ฝั่ล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมวงศัมนี ด้วยอภัยภัยไม่ตรีจิตที่มีต่อกัน และการเกี่ยวข้องทางเครือญาติกับคาทอลิกตระกูลอานามารถของพระธรรมวงศัมนี ได้ก่อให้เกิดผลในทางศาสนสัมพันธ์หลายประการมาจนถึงปัจจุบัน เช่น

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างศาสนา พบว่าทางคุณพ่อบุญชูได้นำคริสตชนไปทอดผ้าป่าที่วัด ฝั่ล้อม ในขณะที่เดียวกันพระธรรมวงศัมนีก็ได้บริจาคเงิน เพื่อช่วยสร้างศาลาริมน้ำหน้าวัดโรมันคาทอลิก การลดความขัดแย้งระหว่างศาสนา เช่น ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างหนุ่มสาวที่เป็นคาทอลิกและพุทธ ทางคุณพ่อบุญชูและพระธรรมวงศัมนีก็จะมาช่วยกันไม่ให้ความขัดแย้งขยายเป็นความรุนแรงต่อกัน (สง่า นามทอง. สัมภาษณ์. 2550 ; พระธรรมสิทธิมนี. สัมภาษณ์. 2550)

การแสดงมุทิตาจิตต่อกันในโอกาสต่างๆ เช่น ในโอกาสที่พระธรรมวงศัมนีได้รับตำแหน่งฐานันดรศักดิ์ ทางคุณพ่อบุญชูก็จะไปร่วมแสดงความยินดี สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นประเพณีของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมาจนถึงปัจจุบันว่า ในช่วงวันเกิดของพระธรรมวงศัมนีจะมีกลุ่มตัวแทนของคริสตชนไปมอบของขวัญเป็นประจำ (พระธรรมสิทธิมนี. สัมภาษณ์. 2550)

การแต่งงานระหว่างคริสตชนกับคนต่างศาสนาหลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายเลือกนับถือศาสนาของตัวเองได้ โดยไม่ถูกบังคับให้ล้างบาปเหมือนในอดีต

เช่น จากการสำรวจในงานวิจัยในปี 2550 เรื่องสถานการณ์ร่วมสมัยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก จันทบุรี พบว่ามีคาทอลิกแต่งงานกับคนต่างศาสนาถึงร้อยละ 51 และจากการจัดเสวนากลุ่มเฉพาะ ขององค์กรคาทอลิกในวัดจันทบุรี มีข้อสรุปร่วมกันว่า ถึงแม้การแต่งงานระหว่างคนต่างศาสนา จะทำให้ปริมาณคนล้างบาปลดลง แต่กลับพบว่าคนต่างศาสนาที่หันมาล้างบาปช่วงแต่งงาน เป็นคริสตชนที่มีความศรัทธา และกิจกรรมของวัดมากกว่าคนที่เป็คาทอลิกแต่กำเนิด

ในปัจจุบันงานศาสนสัมพันธ์ได้กลายมาเป็นองค์กรหนึ่งของวัดโรมันคาทอลิก และได้ทำกิจกรรมด้านศาสนสัมพันธ์อย่างเป็นประจำ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือการร่วมสัมมนาระหว่างศาสนา เพื่อนำสิ่งที่ดีแต่ละศาสนา มาแบ่งปันให้แก่ศาสนิกชนอื่น (ตันหยง สวัสดิการ. สัมภาษณ์. 2552)

การมีส่วนร่วมของฆราวาสในงานอภิบาลของชุมชนวัด

ในการทำงานด้านศาสนาในฐานะที่คาทอลิกเป็นศาสนาสากลนั้น พระศาสนจักรคาทอลิก จำเป็นต้องอธิบายคำสอนของพระเยซูให้แก่คนในวัฒนธรรมต่างๆ แต่ปัญญาชนชาวคริสต์มีความเชื่อว่าพระเยซูมิได้สร้างระบบปรัชญาไว้เพื่ออธิบายคำสอนโดยตรง ดังนั้นพระศาสนจักรคาทอลิก จึงต้องอาศัยการตีความ ในสถานการณ์ปัจจุบันของพระศาสนจักรคาทอลิก มีความจำเป็นต้องสัมพันธ์ กับวัฒนธรรมต่างๆ นอกประเทศยุโรป ทำให้คำสอนของสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 เรียกร้อง ให้คาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ เรียนรู้คุณค่าและความจริงของวัฒนธรรมนั้นหรือศาสนาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์ด้วย เพื่อเป็นคำอธิบายและแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ ดังนั้นการเรียนรู้ศาสนาอื่นๆ เช่น พระพุทธศาสนาต้องกระทำไปเพื่อ “Absorb the Good Elements into the Local Christian Culture” (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 243)

คำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีฐานคิดที่สำคัญอยู่ที่การปรับตัวให้เข้ากับ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสวนา (Dialogue) โดยการเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับตัวของ คาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ ดังข้อความในกฤษฎีกาเรื่องงานธรรมทูตของพระศาสนจักรที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 232-234)

“ข้อหนึ่ง การเป็นองค์พยานของคริสตชน การเป็นองค์พยานด้วยการดำรงชีวิตและ การเสวนา (Dialogue)

“...เพื่อที่จะเป็นองค์พยานประกาศพระคริสตเจ้าอย่างได้ผลดี คริสตชนต้องรวมเข้ากับ คนเหล่านี้ โดยให้ความเคารพยกย่องและรักเขา ถือว่าตนเป็นสมาชิกในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ด้วย มีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมและสังคม โดยการติดต่อคบค้าและบูรณาการงานในชีวิตมนุษย์ ต้องสนิทคุ้นเคยกับประเพณีนิยมของชาติและศาสนาของเขา ต้องรู้จักค้นพบพืชพันธุ์ของพระคริสตเจ้า ที่ซ่อนอยู่ในประเพณีนิยมเหล่านั้นด้วยความชื่นชมและเคารพ ในขณะที่เดียวกันต้องเอาใจใส่เฝ้าดู

ความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชาติต่างๆ และดำเนินการอย่าให้มนุษย์ในสมัยของเราหลงวิทยาศาสตร์และวิชาการของโลกปัจจุบันจนเกินไป หันเหไปจากเรื่องพระเป็นเจ้าเสียตรงกันข้ามควรพยายามให้เขาเกิดมีความปรารถนาร้อนรนขึ้นที่จะรับรู้ความจริงและความรักที่พระเป็นเจ้าทรงเผยให้เราทราบ พระคริสตเจ้าเองทรงหยั่งจิตใจของมนุษย์ และทรงนำเขามาถึงความสว่างของพระเป็นเจ้า ในทำนองเดียวกันศิษย์ของพระองค์ซึ่งดื่มคำด้วยพระจิต ต้องรู้จักมนุษย์ที่ตนดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน และสนทนาสังสรรค์กับเขา เพื่อเขาจะได้รู้ในการสนทนากันอย่างจริงจังและอดทนด้วยว่า พระเป็นเจ้าทรงมีพระทัยดี ประทานความมั่งคั่งร่ำรวย (ในคุณค่า) แก่ชนชาติต่างๆ บ้าง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเชื่อมโยงความหมายของสิ่งที่ตั้งถามเหล่านั้นเข้ากับพระวรสารช่วยปลดปล่อยและนำไปให้อยู่ได้อำนาจของพระคริสต์”

ในการดำเนินนโยบายการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นและการใช้การเสวนาให้ได้ผลในทางปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของการสังคายนาวาติกัน จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินการคือสำนักเลขานุการด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนา (Secretariat for Non-Christian Religion) ขึ้นที่กรุงโรม สำนักเลขานุการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีที่มีต่อกัน โดยจัดให้มีการพบปะเสวนา รวมถึงสรุปบทเรียนจากการทำงานในประเทศต่างๆ (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 239)

เนื่องจากแนวความคิดการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นและการเสวนาเป็นเรื่องใหม่ จึงมีความละเอียดอ่อน สำนักเลขานุการฯ จึงได้ออกวารสารทางศาสนา (Bulletin) ขึ้นมาฉบับหนึ่ง เฉพาะที่เกี่ยวข้อง โดยในระยะแรกเอกสารจะส่งให้เฉพาะพระสังฆราชและบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเสวนาเท่านั้น เพื่อให้พระสังฆราชในฐานะผู้มีอำนาจในเขตมิสซังหรือสังฆมณฑล ทำความเข้าใจกับพระสงฆ์ก่อน แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ฆราวาส เพราะเห็นว่าการเปลี่ยนทัศนคติของคริสตชนที่มีต่อศาสนาอื่นเป็นเรื่องที่ยาก และต้องทำอย่างระมัดระวังและต้องทำให้ไม่ให้เกิดความสับสน สำนักเลขานุการฯ ยังเตือนให้ระมัดระวังในการศึกษาศาสนาอื่น และวัฒนธรรมท้องถิ่นจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจริงๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องเข้าใจศาสนาอื่นผิดไปจากที่เขาเชื่อ หรือเพียงเอามาใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือในการปรับตัวอย่างผิวเผิน ซึ่งจะเป็นอันตรายมาก (เสรี พงศ์พิศ. 2527 : 240-242)

วารสารทางศาสนาหรือ Bulletin ในการบริหารของคาทอลิกมิได้มีฐานะเป็นคำสอนทางการของพระศาสนจักรแต่อย่างใด เนื่องจากคำสอนของพระศาสนจักรคาทอลิกได้มีลำดับฐานานุกรม (Hierarchy) ที่แตกต่างกันจากสูงไปต่ำ คือ (บิล ฮีบสซ์. 2547 : 41-42)

1. สาสน์ประกาศข้อความเชื่อ (Decretal Letter) เป็นเอกสารที่ระบุถึงข้อความเชื่อของพระศาสนจักร (Dogma) ซึ่งมีลำดับความสำคัญสูงสุด

2. รัฐธรรมนูญ (Constitution) หมายถึง คำสอนที่เป็นแก่นของศาสนาและมีความสำคัญต่อพระศาสนจักรโดยรวม
 3. ศาสน์ตราของพระสันตะปาปา (Papal Bull) เป็นการประกาศที่สำคัญ เช่น การประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2
 4. ศาสน์ประกาศ (Motu Proprio) เป็นคำสั่งที่ออกข้างเป็นส่วนตัวของพระสันตะปาปามีการเขียนและลงนามด้วยพระองค์เอง
 5. สมณสาสน์ (Encyclical) ใช้เพื่อประกาศคำสอนด้านศีลธรรมและด้านสังคมของพระศาสนจักร
 6. กฎฎีกา (Decree) กฎฎีกาของคริสต์ศาสนาระบุใช้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับข้อคำสอนที่มีความสำคัญ แต่เป็นสิ่งที่ยังต้องศึกษาเพิ่มเติม
 7. คำแถลง (Declaration) เป็นการกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งบางทีอาจมีความขัดแย้ง
 8. เอกสารของพระสันตะปาปาคือคำแนะนำต่างๆ (Instructions) ใช้เพื่ออธิบายขยายความเอกสารอื่นๆ และบอกขั้นตอนที่จะนำไปปฏิบัติ
 9. เอกสารของสันตะสำนัก และสมณะผู้ใหญ่ ผู้ดูแลฝ่ายต่างๆ
- วัตถุประสงค์และการทำงานของสำนักเลขานุการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนา ดังที่ปรากฏใน Bulletin ฉบับวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2512 ได้ระบุไว้ดังนี้ (**The Surplus Line Association of California**, 2525 : 76)

“สำนักเลขานุการฯ ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทใหม่ของคาทอลิกในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ ทุกวันนี้การที่ศาสนจักรคาทอลิก หรือชาวคาทอลิกจะกดขี่ศาสนิกอื่นนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะในประเทศพุทธศาสนา ซึ่งชาวคาทอลิกเป็นชนกลุ่มน้อย อย่างไรก็ตามเรื่องจะเกิดขึ้นได้ มีแต่ชาวพุทธซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่จะดำเนินการกดขี่ หรือทำการกวดขันบีบบังคับกิจกรรมของคณะนักเผยแผ่ศาสนาของเราเช่นกันที่ได้เกิดขึ้นแล้วในประเทศลังกา”

“เมื่อเผชิญกับการที่พุทธศาสนาแสดงตัวยืนยันทิฐิขึ้นมาอีกว่าเป็นศาสนาหลัก หรือศาสนาประจำชาติของประเทศใดประเทศหนึ่ง ชาวศาสนจักรคาทอลิกย่อมจะไม่เต็มต่อความรู้สึกแค้นเคืองหรือเหยียดหยาม ในอดีตกาลถ้าหากว่าคณะเผยแผ่คาทอลิกได้เคยกระทำการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดแนวปฏิบัติของชาวพุทธอย่างรุนแรง ชาวพุทธทั้งหลายก็ได้วิพากษ์วิจารณ์คณะนักเผยแผ่ของคาทอลิกเช่นเดียวกัน แต่มาคราวนี้เราชาวคาทอลิกทั้งหลายแสดงความเคารพนับถือต่อศาสนาทั้งหลายอื่น และเราหวังที่จะได้รับความเคารพนับถือต่อศาสนาทั้งหลายอื่น และเราหวังที่จะได้รับ

ความเคารพนับถือตอบแทนจากศาสนาอื่นด้วย เพราะว่าการเคารพนับถือซึ่งกันและกันเป็นสารัตถะอันจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันฉันมิตรและโดยสันติ”

“ปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการเคารพซึ่งกันและกัน ก็คือความรู้จักกันและกัน ผู้ที่ศรัทธาศาสนาอื่นๆ ในทวีปเอเชียนี้ปฏิเสธไม่ยอมรับจักพวกเรา โดยจัดพวกเราเข้าในจำพวกนักล่าอาณานิคม นักกดขี่ แล้วก็เป็นที่ถูกเกลียดชังของประชาชน อย่างไรก็ตามก็ยังมีหลายครั้งเหมือนกันที่พวกเราได้เหยียดหยามข้อปฏิบัติและความเชื่อของชาวพุทธว่าเป็นของเหลวไหล เป็นพวกถือโชคกลางและเป็นความมิดที่ห่อหุ้มอยู่ภายนอก ในสายตาของธรรมทูตสมัยก่อนศาสนาทั้งหลายที่มีใช้คริสต์ ไม่ว่าจะเป็ศาสนาเล็ก ศาสนาใหญ่ ศาสนายุคบรรพกาลหรือศาสนามีอารยธรรม แม้แต่ลัทธิขงจื้อและศาสนาของพระพุทธเจ้าล้วนเป็นลัทธิเชื่อโชคกลาง และเป็นลัทธินับถือรูปเคารพทั้งสิ้น แทนที่จะทำอย่างนั้น เราจะต้องจำแนกแยกแยะให้ถูกต้องยุคธรรม.... การที่จะแบ่งแยกได้ถูกต้องจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นอย่างดี...”

“งานเผยแผ่ของพวกเราจะต้องช่วยทำให้พวกเราเป็นที่รู้จักแก่ผู้นับถือพุทธศาสนา การที่จะให้งานนี้สำเร็จได้ในสมัยปัจจุบัน จำต้องมีการปรุงแปลงวิธีการกันใหม่ ทั้งวิธีการแต่งบทสนทนาโต้ตอบ วิธีสอนบทสนทนานั้น และวิธีสื่อสารในทางสังคม”

ในการดำเนินงานของสำนักเลขธิการว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างศาสนาจะเน้นความร่วมมือกับพุทธศาสนาตามเจตนารมณ์ของการสังคายนาวาดิกันครั้งที่ 2 คือ (The Surplus Line Association of California. 2525 : 78)

1. การร่วมมือในการปลูกจิตสำนึก โดยเน้นไปที่เยาวชน เพื่อต่อต้านอิทธิพลของวัตถุนิยมและปฏิฆานนิยม
2. ความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม เพื่อช่วยกันสร้างชาติและงานด้านสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ยากจน
3. การดึงคุณค่าและหลักการที่ดีของพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคริสตชน โดยถือว่าคริสต์ศาสนาก็มีอัตลักษณ์ในด้านหลักธรรม แต่อาจจะแตกต่างกันตามวัฒนธรรมจากชนชาติที่แตกต่างกัน ดังนั้นศาสนาจักรคาทอลิกจึงควรปรับเอาหลักการดี ๆ ของพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อให้สอดคล้องในบริบทของวัฒนธรรมเดียวกัน

3.1 ด้านศาสนธรรม มีความเชื่อของพระพุทธศาสนาที่คริสตชนสามารถเรียนรู้และปรับใช้ได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับชาติหน้า กฎแห่งกรรม ความเชื่อในด้านการสวดมนต์ และการนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้อธิบายพระวรสารของพระเยซู เช่น ทุกข์ ในมุมมองของชาวคริสต์ หมายถึงบาป (Sin) ส่วนการหลุดพ้นจากความทุกข์ ก็คือ การที่พระเยซูเสด็จมาไถ่บาป เป็นต้น

3.2 ด้านศีลธรรม มีหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่เข้ากันได้เป็นอย่างดีกับคริสตชน เมื่อนำเอามาไว้ในหลักศีลธรรมของศาสนาคริสต์แล้วก็จะช่วยรักษาประเพณีที่ดีไว้ได้ คือความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ ความเสียสละ ความรักสันติ ความรักสัจจะ การถือพรหมจรรย์ การบริจาคทาน

3.3 ด้านปฏิบัติธรรม ควรที่จะศึกษาการบำเพ็ญสมาธิภาวนาแบบพุทธมาใช้ในภาวนาแบบคริสต์ โดยปรับให้เหมาะสมกับคริสตชน เพราะคำสอนเรื่องการภาวนาของคริสต์ศาสนาที่ผ่านมาเป็น การเน้นและใช้รูปแบบของตะวันตกมากเกินไป

เป็นที่น่าสังเกตว่าการนำหลักการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากการขาดความเข้าใจวัฒนธรรมไทยที่มีมาตั้งแต่การเข้ามาของธรรมทูตต่างประเทศในปี พ.ศ. 2201 ทำให้ธรรมทูตรวมถึงพระสงฆ์และภราดรไทยที่ได้รับอิทธิพล กลัวสูญเสียความเชื่อถ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยในฐานะที่เห็นว่าเป็นซูเปอร์ดิชัน (Superstition) ถึงแม้ว่าการปรับคริสต์ศาสนาให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยนั้นมีจุดเริ่มมาจากคู่มือธรรมทูตของวาติกันที่พิมพ์แนะนำแก่ธรรมทูตต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทย ก่อนที่จะมีการสังคายनावาติกันที่ 2 เป็นเวลาหลายร้อยปี คู่มือธรรมทูตของวาติกันได้แนะนำให้ธรรมทูตเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นดังกล่าวในเอกสารที่ว่า (เสรี พงศ์พิศ, 2527 : 15-16 ; วิทยาลัยแสงธรรม, 2533 : 260)

“อย่าชักชวนชนชาติเหล่านั้นให้เปลี่ยนขนบธรรมเนียมและความประเพณีของเขาเป็นอันขาด เว้นเสียแต่ว่าจะขัดต่อคำสอนหรือศีลธรรมจริงๆ จะเป็นสิ่งที่น่าบัดชยยิ่ง ที่จะนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของฝรั่งเศส อิตาลี หรือประเทศอื่นๆ ในยุโรปมาใช้กับชาวจีน ท่านอย่านำเอาประเทศของเราไปให้เขา ความเชื่อจะไม่ลบล้าง หรือลดค่าขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศใด เว้นแต่จะเป็นประเพณีที่ไม่ดี แต่ตรงกันข้ามความเชื่อช่วยรักษาและส่งเสริมประเพณีให้ดีสมบูรณ์... เขายังจะเกลียดชังท่าน ถ้าท่านไปทำลายขนบธรรมเนียมที่เขาถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ และนำเอาขนบธรรมเนียมจากต่างประเทศมาแทน ฉะนั้นท่านอย่าเปรียบเทียบธรรมเนียมปฏิบัติของประเทศเหล่านั้น กับธรรมเนียมของประเทศในยุโรป ยิ่งกว่านั้นท่านควรปรับตัวให้เข้ากับธรรมเนียมของเขาเสียเลย”

อย่างไรก็ดีเท่าที่ผ่านมการนำแนวคิดการปรับคาทอลิกให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของการสังคายनावาติกันครั้งที่ 2 นั้นสามารถดำเนินการได้ในเชิงรูปแบบมากกว่าเนื้อหา คือ

3.1 การเปลี่ยนมาใช้ภาษาท้องถิ่น การใช้ภาษาในศาสนาถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะหลอมศาสนิกชนในศาสนานั้น ดังนั้นหลังสังคายनावาติกันครั้งที่ 2 พระศาสนจักรในประเทศไทยจึงได้เปลี่ยนภาษาที่ใช้ในพิธีมิสซาและพิธีกรรมต่างๆ จากภาษาลาตินมาเป็นภาษาไทย รวมถึงการเปลี่ยนทำนองขับร้องเพลงวัดจากแบบเกรกอเรียน มาเป็นทำนองไทย

ความพยายามถอดภาษาของยุโรปมาใช้ภาษาไทยของคาทอลิกกลับถูกต่อต้านจากปัญญาชนชาวพุทธหัวอนุรักษ์ในกรมศาสนาและราชบัณฑิตยสถานที่ได้ประชุมตกลงกัน และให้ทางกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาได้ประกาศห้ามใช้สมณศักดิ์ดังกล่าว แต่ให้บัญญัติใหม่ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2513 ว่า (จันงค์ ทองประเสริฐ. 2526 : 18)

3.1.1 คุณพ่อผู้ดำรงตำแหน่งประมุขแห่งมิสซัง ซึ่งเดิมเรียกว่าสังฆราช ต่อไปให้เรียกว่ามุขนายกมิสซัง

3.1.2 คุณพ่อผู้ช่วยประมุขแห่งมิสซัง เดิมเรียกว่าอุปสังฆราช ต่อไปให้เรียกว่าผู้ช่วยมุขนายกมิสซัง

3.1.3 คุณพ่อผู้ปกครองโบสถ์หรือโรงสวด เดิมเรียกว่าเจ้าอาวาส ต่อไปให้เรียกว่าอธิการโบสถ์

3.1.4 ผู้บวชเป็นคุณพ่อ เดิมเรียกว่าพระสงฆ์ ต่อไปให้เรียกว่า คุณพ่อ

3.1.5 ผู้เตรียมบวชเป็นพระสงฆ์ เดิมเรียกว่าสามเณร ต่อไปให้เรียกว่า เสนิการ์

3.1.6 เขตปกครองคาทอลิกหนึ่งๆ เดิมเรียกว่าสังฆมณฑล ต่อไปให้เรียกว่าเขตมิสซัง

การต่อต้านการใช้ภาษาไทยของปัญญาชนชาวพุทธที่มีต่อคาทอลิกเกิดจากจุดยืนแบบอนุรักษ์นิยมอย่างเห็นได้ชัด จากเหตุผลที่ใช้อ้างในการออกประกาศที่ว่า (จันงค์ ทองประเสริฐ. 2526 : 18)

“ส่วนคำว่า Archbishop ที่คริสต์ศาสนาบัญญัติใช้ว่า “อัครสังฆราช” นั้นก็ควรยกเลิกไปด้วย เพราะทำให้เห็นว่าวิเศษและสูงส่งกว่า “สมเด็จพระสังฆราช” ของเรา

3.2 การเปลี่ยนศาสนพิธีให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย หลังการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 คาทอลิกในประเทศไทยได้พยายามเปลี่ยนแปลงศาสนพิธีกรรมของยุโรปมาเป็นตามรูปแบบวัฒนธรรมไทย เช่น เราพบว่าในการทำความเคารพในวัดได้เปลี่ยนจากการย่อเข่ามาเป็นการไหว้ และการกราบแบบไทยแทน ในขณะที่เดียวกันก็มีการใช้โต๊ะหมู่บูชาและเครื่องประดับแบบไทยมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการร่วมขบวนแห่เทียนเข้าพรรษา การร่วมพิธีลอยกระทง พิธีสงฆ์รูปแม่พระหรือพระเยซู พิธีถวายเทียนเข้าพรรษาให้แก่วัดพุทธ พิธีสวมมงคลในงานแต่งงาน พิธีรดน้ำสังข์ในงานแต่งงาน พิธีกองข้าว ประเพณีทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ประเพณีวิ่งควาย ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ พิธีรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์ (สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย. 2543 : 5)

การปรับศาสนพิธีกรรมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยของคาทอลิกในระยะแรกเป็นการปรับอย่างตรงไปตรงมา แต่ขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าวัฒนธรรมไทยส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และวิจารณ์การกระทำของคาทอลิก

จนในที่สุดทางคาทอลิกต้องยุติการนำศาสนาพิธีมาใช้ ตัวอย่างเช่น ในอัครสังฆมณฑลท่าแร่ ในปี พ.ศ. 2515 พยายามนำรูปแบบทอดฟ้าป่าสามัคคีมาใช้ในการสร้างวัดโรมันคาทอลิกใหม่ แต่ได้รับการวิจารณ์จาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ปัญญาชนของชาวพุทธอนุรักษ์นิยมในหนังสือพิมพ์สยามรัฐว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทำให้คาทอลิกต้องกลับมาทบทวนเรื่องการนำศาสนาพิธีกรรมของไทยมาใช้ (สะอาด ไชยวัฒน์. ม.ป.ป. : 154)

3.3 การปรับศาสนสถานให้เป็นแบบไทย ในอดีตนั้นการสร้างวัดโรมันคาทอลิกนั้นได้ใช้สถาปัตยกรรมแบบยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมแบบโคธิค คือ โถงนั้นหักเป็นรูปแหลมเรียว ทุกส่วนพุ่งขึ้นไปในแนวสูง ประดับด้วยกระจกลี เพดานสูงทำให้รู้สึกโปร่ง ตามซุ้มมีรูปปั้นของบรรดานักบุญ (กาสกองกูเลตต์. ม.ป.ป. ก : 8) แต่หลังจากการสังคายนาชาติครั้งที่ 2 การสร้างวัดโรมันคาทอลิกได้เริ่มหันมาใช้สถาปัตยกรรมแบบไทย ตัวอย่างเช่น วัดพระมหาไถ่ที่ขอร่วมฤดี ถนนวิฑู กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตามการใช้สถาปัตยกรรมในวัดโรมันคาทอลิกก็ยังมีกรณีการดำเนินการไม่กี่แห่ง เนื่องจากวัดโรมันคาทอลิกได้สร้างในแบบสถาปัตยกรรมโคธิคมาเป็นเวลานานและมีจำนวนมาก ในขณะที่การสร้างวัดขึ้นใหม่มีอยู่น้อย

3.4 กิจกรรมด้านศาสนสัมพันธ์ มีการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างพระสงฆ์คาทอลิกกับพระภิกษุมากขึ้น เช่น การนิมนต์พระภิกษุเข้าร่วมพิธีมิสซา ในขณะที่คริสต์ก็ไปร่วมพิธีกรรมกับชาวพุทธในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา แต่ยังไม่เข้าสู่กระบวนการเสวนาที่นำไปสู่ความเข้าใจคุณค่าทางศาสนาของกันและกัน เช่น กรณีพระสังฆราชโรเบิร์ต รัตน์ บำรุงตระกูล พระสังฆราชของสังฆมณฑลราชบุรีในช่วงแรก และสังฆมณฑลเชียงใหม่ในช่วงหลังของชีวิต ได้ปฏิเสธเรื่องการตัดขาดในพระพุทธรูปศาสนาว่าจะเหมาะสมต่อคำสอนของคาทอลิก (เบอนาร์ด กิมแมงต์. สัมภาษณ์. 2550)

อย่างไรก็ตามเราพบว่า แม้พระศาสนจักรคาทอลิกจะมีความพยายามศึกษาและดำเนินการในการปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน แต่ก็ยังถูกต่อต้านทั้งกลุ่มภายนอกและภายในพระศาสนจักรคาทอลิก การต่อต้านจากภายนอกนั้นคาทอลิกมักจะถูกมองว่าเป็นการพยายามกลมกลืนพระพุทธรูปศาสนา ส่วนการต่อต้านจากภายในจะพบว่าชาวคาทอลิกไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมีความยึดถือต่อประเพณีและการปฏิบัติตนแบบเดิมของคาทอลิก โดยเรียกร้องให้กลับมาใช้แบบเดิม แม้ว่าทางพระศาสนจักรจะอนุญาตก็ตาม เช่น การใช้สายมงคลและรดน้ำสังข์ในการแต่งงาน (สุรัชย์ ชุ่มศรีพันธุ์. สัมภาษณ์. 2551)

นอกจากนี้การนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในศาสนาคาทอลิกยังมีข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นคาทอลิกไว้ด้วย เช่น การตัดขาด การกรวดน้ำ หรือการบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธรูปศาสนา สิ่งเหล่านี้ยังถือเป็นข้อห้ามสำหรับคาทอลิกในปัจจุบัน เนื่องจาก

“เป็นที่สะดุด” คือเป็นการแสดงออกทางสังคมให้เข้าใจว่าเป็นการทิ้งศาสนา катоลิก (เทียนชัย สมานจิต. สัมภาษณ์. 2550)

การมีส่วนร่วมของฆราวาสในงานอภิบาล

หลังจากการเข้ามาของแนวคิดการสังคายนาวาทิกันครั้งที่ 2 ฆราวาสในจันทบุรีจะมีบทบาทเกี่ยวกับงานของวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกรรมการสภาวัดหรือสภาอภิบาล (สง่า นามทอง. สัมภาษณ์. 2550)

ก่อนการสังคายนาวาทิกันครั้งที่ 2 นั้น งานอภิบาลของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีอยู่ภายใต้โครงสร้างแบบปิรามิดที่อำนาจสูงสุดอยู่ที่พระสงฆ์ โครงสร้างดังกล่าวเป็นผลผลิตของโครงสร้างพระศาสนจักรในยุโรป ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบศักดินา โดยถือว่าพระศาสนจักรทั้งหมดขึ้นอยู่กับพระสันตะปาปาแต่เพียงผู้เดียวในฐานะที่เป็นตัวแทนของพระเป็นเจ้า ดังนั้นในการทำงานอภิบาล เช่น กิจการขององค์กรคาทอลิกในวัดก็จะเข้าไปตามการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก (เฉลิม กิจมงคล. สัมภาษณ์. 2551) บทบาทของฆราวาสในงานอภิบาลช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะมีฆราวาสที่เป็นเจ้าหน้าที่ของวัดมีบทบาทช่วยงานพระสงฆ์ ตัวอย่างเช่น ยายอองตุ๊ก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะมีการตั้งคณะกรรมการวัดขึ้นมา เพื่อช่วยคุณพ่อเจ้าวัดทำงาน คือ ฆราวาสเริ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ยังไม่มียกย่องในการตัดสินใจโดยตรง หลังจากกระแสการสังคายนาวาทิกันครั้งที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสภาวัดที่มาจาก การเลือกตั้ง และสามารถร่างบัญญัติของตนเอง สถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับสภาพชนชั้นพระสงฆ์ที่เริ่มตกต่ำลงในสายตาของฆราวาสของวัดจันทบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคุณธรรมเรื่อง “ความบริสุทธิ์” และ “ความยากจน” กล่าวคือ ฆราวาสเริ่มตั้งข้อสงสัยกับพระสงฆ์เกี่ยวกับปัญหา ผู้หญิง เช่น (สง่า นามทอง. สัมภาษณ์. 2550)

“ไปกับสาว ๆ”

“มีแม่ยก”

“มีตุ๊กตาหน้ารถ”

นอกจากนี้การที่พระสงฆ์มักจะมีรถยนต์ส่วนตัว โดยอ้างว่าไม่มีรถยนต์ทำงานอภิบาลไม่ได้ นั่นยังเป็นที่สะดุดกับฆราวาสบางกลุ่มในจันทบุรีสมัยนั้น กระแสการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของฆราวาส ยังสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งนักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ออกมาชุมนุมเดินขบวนเพื่อขับไล่รัฐบาลเผด็จการทางทหาร และเรียกร้องการมีรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นสภาวะในช่วงนี้จึงมีอำนาจมาก เช่น ความพยายามเข้าไปตรวจสอบงบประมาณของวัด จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสภาวัดกับคุณพ่อเจ้าวัด

เนื่องจากงบประมาณของวัดจันทบุรีในอดีตนั้น อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัด มาโดยตลอด (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 2550)

ผลของความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาสู่การมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ของฆราวาส ก็คือการมีสภาอภิบาล สภาอภิบาลมีฐานะเป็นเพียงสภาที่ปรึกษา โดยมีพระสงฆ์คือคุณพ่อเจ้าวัด เป็นประธานสภา และมีฆราวาสมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก (ยอด เสนารักษ์, สัมภาษณ์, 2552)

นอกจากบทบาทในงานอภิบาลแล้ว การสังคายนาวาทิกันครั้งที่ 2 ยังเปิดโอกาสให้ฆราวาส มีบทบาทในสังคมนอกชุมชนคาทอลิกมากขึ้น โดยการให้ความหมายเรื่องพฤติกรรมที่เป็นบาป จากเดิมที่มีฐานมาจากการใช้ข้อบังคับมาจากภายนอก มาสู่การใช้มนธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา พฤติกรรมในการทำบาป การใช้ข้อบังคับจากภายนอกในอดีตนั้นมักให้ความสำคัญต่อเรื่องบาป เช่น บาปต้น 7 ประการ บัญญัติ 10 ประการ เป็นต้น ดังประสบการณ์ของคาทอลิกจันทบุรี ผู้อาวุโส ท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 2550)

“พ่อคุณมองว่าความบันเทิงเป็นบาปหมด ไม่ว่าจะไปดูหนัง อ่านนวนิยาย ดูรายการ ลำตัด หรือลิเก”

แต่หลังจากปี พ.ศ. 2520 เราพบว่าฆราวาสคาทอลิกจันทบุรีสามารถออกไปเที่ยวกลางคืนได้ เช่น ไปดูภาพยนตร์ที่โรงหนังจันทบุรีrama ต่อมาหลังจากปี พ.ศ. 2530 ก็พบว่าฆราวาสมีลักษณะ เสรีนิยมในชีวิตทางสังคมมากขึ้น

ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกตามที่เราได้วิเคราะห์มาแล้ว พบว่ามีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิกที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรม ทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างงานอภิบาลของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในปัจจุบันไม่สามารถแสดง บทบาท (Function) ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงบริบททางเศรษฐกิจและทางสังคม ภายนอก จนทำให้โครงสร้างไม่สอดคล้องต่อการทำงานในปัจจุบัน เช่น อิทธิพลของระบบทุนนิยม ที่เข้ามาสู่ชุมชนคาทอลิก ทำให้ครอบครัวคริสตชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจการคาทอลิกได้อย่างเต็มที่ เช่น ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจเงินตรา (Money Economy) นั้น คริสตชนต้องทำงานในวันที่มีการประชุม หรือทำกิจกรรมของกลุ่มจึงไม่อาจมาร่วมกลุ่มได้ อีกทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าเสียโอกาสจากงานอาชีพ หรือการต้องเสียสละเวียนดูงาน ในการประชุมทุกครั้ง

ดังนั้นจึงควรพัฒนาโครงสร้างงานอภิบาลของวัดจันทบุรีให้สอดคล้องต่อสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น เช่น

1. การฟื้นฟูจิตตารมณ์พื้นฐานของกลุ่มกิจการคาทอลิกตามจริง กลุ่มกิจการคาทอลิกของวัดคาทอลิกจันทบุรีได้มีการทำกิจกรรมฟื้นฟูจิตตารมณ์ของกลุ่มมาโดยตลอด และบังเกิดผลขึ้นต่อคริสตชนที่เข้าร่วมบางส่วน จนคริสตชนดังกล่าวได้กลายมาเป็นแกนนำที่ขับเคลื่อนองค์กรในปัจจุบัน แต่เพื่อยกระดับการฟื้นฟูให้มีพลังมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อการฟื้นฟูจิตตารมณ์ดั้งเดิมที่กลับไปสู่ความเชื่อที่มีชีวิต หมายความว่า การทำให้อภิบาลคาทอลิกในปัจจุบันมีการขับเคลื่อนที่มีผลต่อชีวิตประจำวันของคริสตชนนั้น จำเป็นต้องกลับไปทบทวนความเชื่อของผู้ก่อตั้งกิจการคาทอลิก เหมือนดังคำกล่าวที่ว่า “กลับไปสู่รากเหง้า” (วิเชียร ฉันทะวิริยกุล. สัมภาษณ์. 2552) ตัวอย่างเช่น โรงเรียนลาซาลจันทบุรี ได้พัฒนาความเป็นครู โดยกลับไปสู่จิตตารมณ์ของนักบุญยอห์น แบปติสต์ ผลการฟื้นฟูดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการปรับปรุงการศึกษาของโรงเรียนลาซาล จันทบุรี (มารดาพิทักษ์) ให้มีชีวิตชีวามากขึ้น (ประภาส ศรีเจริญ. สัมภาษณ์. 2552)

2. การขยายกิจการคาทอลิกให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน ทางวัดคาทอลิกจันทบุรีต้องเพิ่มกลไก เพื่อตอบสนองชีวิตคริสตชนที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การจัดกิจการทางด้านการศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงในเมือง โดยอาศัยศูนย์สังคมพัฒนา (วิรัช ทอณพคุณ. สัมภาษณ์. 2550) การสร้างพื้นที่ทางโซเชียลแก่เยาวชน (อาทิเช่น การตอบปัญหาชีวิตและศาสนาทางเว็บไซต์) การจัดตั้งชมรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม (อาทิเช่น กลุ่มภาษาญวน)

ปัจจัยและกระบวนการบริหารจัดการชมรมของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นิรมล

หลังจากการเข้ามาของแนวคิดการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 คาทอลิกในจันทบุรีจะมีบทบาทเกี่ยวกับงานของวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกรรมการสภาวัดหรือสภาอภิบาล โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการวัดขึ้นมา เพื่อช่วยคุณพ่อเจ้าวัดทำงาน คือ ฆราวาสเริ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการตัดสินใจโดยตรง และหลังจากกระแสการสังคายนาवादิกันครั้งที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสภาวัดที่มาจากกาเลือกตั้ง และสามารถร่างบัญญัติของตนเองได้

จากกระแสการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของฆราวาส ยังสอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสภาวัดกับคุณพ่อเจ้าวัด เนื่องจากงบประมาณของวัดจันทบุรีในอดีตนั้น อยู่ในอำนาจการตัดสินใจของคุณพ่อเจ้าวัดมาโดยตลอด ซึ่งผลของความขัดแย้งดังกล่าวได้นำมาสู่การมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ของคาทอลิกในจันทบุรี ก็คือ การมีสภาอภิบาล ซึ่งสภาอภิบาลมีฐานะเป็นเพียงสภาที่ปรึกษา

โดยมีพระสงฆ์คือคุณพ่อเจ้าวัดเป็นประธานสภา และมีฆราวาสมาเป็นผู้อำนวยการ แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับคุณพ่อเจ้าวัดเป็นหลัก

นอกจากบทบาทในงานอภิบาลแล้ว การสังคายนาวาทิกันครั้งที่ 2 ยังเปิดโอกาสให้ฆราวาสมีบทบาทในสังคมนอกชุมชนคาทอลิกมากขึ้น และหลังจากปี พ.ศ. 2520 พบว่าฆราวาสมีลักษณะเสรีนิยมในชีวิตทางสังคมมากขึ้น

ตามที่เราได้วิเคราะห์มาแล้ว จะพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกมีการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตังได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากจิตตารมณ์ของกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มกิจการคาทอลิกที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีจำนวนถึง 23 กลุ่มองค์กรด้วยกัน

กระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรคาทอลิก มีการวางแผนการดำเนินการของกลุ่ม โดยกลุ่มจะมีการกำหนดธรรมนูญ หรือระเบียบปฏิบัติของกลุ่มไว้เป็นการเฉพาะ มีการกำหนดแผนงาน ระยะเวลา และกำหนดการประชุมในแต่ละปี มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกผู้แทนการเลือกหัวหน้าของกลุ่ม มีการกำหนดแผนงานในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยมีหัวหน้ากลุ่มองค์กรเป็นผู้นำ และมีสมาชิกของกลุ่มร่วมกันในการดำเนินงาน และการทำงานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม โดยมีคุณพ่อจิตตาทิบาลเป็นผู้ดูแล ให้คำปรึกษา คำแนะนำในการทำงานของกลุ่ม

2. โดยภาพรวมการปฏิบัติงานของกลุ่มองค์กรคาทอลิก จะมีการดำเนินงานต่างๆ ตามที่กลุ่มได้วางแผนงานไว้ มีการเลือกผู้นำกลุ่มในการปฏิบัติงาน กำหนดระเบียบปฏิบัติต่างๆ ขึ้นมาเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน มีการประชุมตามกำหนด เพื่อหาแนวทางการทำงานของกลุ่ม มีการหาทุนเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม จะมีการเวียนดูงานในแต่ละครั้งที่มีการประชุมของสมาชิกกลุ่มหรือจัดทำสินค้าต่างๆ ออกจำหน่ายเวลาที่วัดโรมันมีงานต่างๆ เพื่อหางบประมาณมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม มีการอบรมสัมมนาเป็นระยะ เพื่อฟื้นฟูจิตตารมณ์ของสมาชิกในกลุ่มองค์กร และมีการออกปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามชุมชนรอบวัด ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กลุ่มองค์กรได้ตั้งไว้

3. การประเมินผลการปฏิบัติงาน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรคาทอลิกต่างๆ จะมีการบันทึกรายงานการประชุมไว้เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีการรวบรวมสถิติการเข้าร่วมอบรม สัมมนาของกลุ่ม รวบรวมข้อมูลสถิติจำนวนสมาชิกผู้เข้าร่วมการอบรมสัมมนาของแต่ละกลุ่ม มีการสรุปรายละเอียดการใช้จ่ายด้านงบประมาณ มีการสรุปผลการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อใช้ในการตรวจสอบผลของการดำเนินการต่างๆ ของกลุ่ม ว่ามีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ ของกลุ่มองค์กรเพียงใด เพื่อใช้ในการปรับปรุง แก้ไขกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กร พร้อมทั้งได้มีการรายงานผลการดำเนินงาน การใช้จ่ายงบประมาณของแต่ละกลุ่มองค์กรต่อประชาชน ในเขตชุมชนวัดโรมันคาทอลิก โดยมีการประกาศในเสาต้นวัด และในพิธีมิสซาของวัด

ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรประชาสังคมทางศาสนาของอาสนวิหาร พระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์ทางศาสนา

หลังจากการตั้งรกรากและสร้างชุมชนคาทอลิกของชาวคาทอลิกเวียดนามในจังหวัดจันทบุรี มาเป็นเวลา 300 ปี เราพบว่าถึงแม้คาทอลิกกลุ่มนี้สามารถรักษาความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อเอาไว้ได้ คือ การยังคงนับถือศาสนาคาทอลิกเป็นศาสนาของชุมชน แต่เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม มากระทบต่อชุมชน กลุ่มคาทอลิกเหล่านี้ก็จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และในการสืบทอดชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจังหวัดจันทบุรี ให้คงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อดังที่เคยเป็นมามากกว่า 300 ปี ที่ผ่านมานั้น จำเป็นที่จะต้องปรับงานอภิบาลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และ กระแสโลกาภิวัตน์ จึงก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างของงานอภิบาลที่ตั้งอยู่บนกลุ่มองค์กรคาทอลิก ที่มีความหลากหลายในการตอบสนอง “กระแสเรียก” ของคริสตชนได้ในคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยเยาวชน วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ รวมถึงสามารถตอบสนองความสนใจต่างๆ ของคริสตชน ได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ งานอภิบาล งานด้านสังคม หรืองานทางด้านเศรษฐกิจ ดังเช่นวัฒนธรรมทางศาสนาในอดีต นอกจากการทอเสื่อเพื่อเลี้ยงชีพแล้ว เสื่อก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในทางศาสนา กล่าวคือ วัดคาทอลิกในอดีตนั้น ไม่มีเก้าอี้ให้นั่ง เหมือนดังเช่นปัจจุบัน คริสตศาสนิกชนที่เข้าวัดส่วนใหญ่จะต้องนั่งกับพื้น ดังนั้นจึงต้องนำเสื่อติดตัว มาด้วยหรือในบางครั้งทางวัดก็จะเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ และในปัจจุบันสถานการณ์ชุมชนด้านศาสนา ของครอบครัวคาทอลิก ยังคงมีการเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจที่คริสตชนให้ความสำคัญมาก คือ กิจกรรมประจำปี 4 กิจกรรม ได้แก่ การไปร่วมมิสซาวันคริสต์มาส การไปร่วมพิธีเสกป่าช้า การร่วมงานฉลองวัด และการทำปาสดา ซึ่งชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจังหวัดจันทบุรีก็ยังถือว่าเป็นชุมชน แห่งความเชื่อที่ยังรักษาความเชื่อ ความศรัทธา และอุดมการณ์ทางศาสนามาได้ถึง 300 ปี

2. นโยบายของพระศาสนจักร แนวคิดการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2

หลังการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 ได้มีการปรับแนวคิดในระดับโลกแล้ว เราก็จะพบว่าในกรณีของประเทศไทยได้นำแนวคิดของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มาใช้สำหรับกลุ่มคาทอลิก โดยการนำมาปรับใช้ของคาทอลิกในประเทศไทยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ

2.1 การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม (Incarnation)

2.2 การปรับศาสนาคริสต์ให้เป็นศาสนาพื้นเมือง (Indigenization)

2.3 การปรับคาทอลิกเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น (Inculturation)

การมีบทบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในสังคม คือ การที่ชาวคริสต์และพระศาสนจักรคาทอลิกต้องร่วมทุกข์ร่วมสุข และมีชีวิตร่วมกับคนอื่นในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงพวกที่ไม่นับถือศาสนาเดียวกับตน จะต้องไม่ทำตัวแปลกแยกกับโลกปัจจุบัน ต้องไม่ทำตัวเป็นศาสนาของชาติอื่น ต้องไม่เป็นคนนอกวัฒนธรรม ซึ่งได้ก่อให้เกิดสภาพคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาความร่วมมือกับองค์กรชาวพุทธโดยตรง เช่น องค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มงานพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรม ที่ทำงานสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การยุติธรรมและสันติ การส่งเสริมชีวิตครอบครัว การพัฒนาสตรี กลุ่มชาติพันธุ์ การสุขภาพอนามัย การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและลี้ภัย

การปรับคาทอลิกให้เป็นศาสนาพื้นเมืองนั้น ได้พยายามปรับบุคลิกคาทอลิกให้เป็นคนไทยที่สำคัญก็คือ พระสังฆราชประจำสังฆมณฑลและคุณพ่อ หลังจากการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 แล้ว พบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ก็มีการพยายามปรับเปลี่ยนให้ผสมผสานกลมกลืนกับคนไทยในท้องถิ่น เช่น การปรับมาใช้ภาษาพื้นเมือง ในปัจจุบันเราพบว่าชุมชนวัดโรมันคาทอลิกได้พัฒนามาเป็นอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล มีสัตบุรุษประมาณ 8,376 คน ผลิตพระสงฆ์ได้ 56 องค์ ไม่รวมนักบวชชายหญิงอีกเป็นจำนวนมาก การบริหารวัดแบ่งออกเป็น 8 เขต โดยมีสภาพิบาลวัดเป็นองค์กรหลักที่ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้แทนนักบวชชายหญิง ผู้แทนสัตบุรุษ

การปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น จากที่เมื่อก่อนไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม แต่หลังการสังคายนาครั้งที่ 2 มีผลทำให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดกว้างขึ้นกับสังคมภายนอก มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางศาสนา มีการแสดงมุทิตาจิตต่อกันในโอกาสต่างๆ ในการแต่งงานได้เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายเลือกนับถือศาสนาของตัวเองได้ ซึ่งคำสอนของการสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีฐานความคิดที่สำคัญอยู่ที่การปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเสวนา โดยการเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับตัวเองของคาทอลิกในวัฒนธรรมต่างๆ เรียนรู้คุณค่าและความจริงของวัฒนธรรมหรือศาสนาอื่นๆ ที่สัมพันธ์ด้วย ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักเลขานุการว่าด้วยความสัมพันธ์

กับต่างศาสนาเพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาต่างๆ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกัน พระศาสนจักร จึงได้ร่วมมือกับพุทธศาสนาในการปลูกจิตสำนึก สร้างความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม ดึงคุณค่า และหลักการที่ดีของพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของคริสตชน เพื่อให้สอดคล้องในบริบท ของวัฒนธรรม

3. เครือข่ายชุมชนท้องถิ่น

การมีเครือข่ายชุมชนในเขตวัดจันทบุรี และ โยงโย ไปสู่วัดคาทอลิกในบริเวณจังหวัดตราด และจังหวัดระยอง ด้วยเครือข่ายทุนทางสังคมเช่นนี้จะช่วยเสริมงานอภิบาลให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ตามจริงในฐานะที่คาทอลิกไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คนส่วนน้อยของประเทศนั้น ได้มีการใช้เครือข่าย ทางสังคมภายในชุมชนคาทอลิกมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 500 ปี ตามที่เรารู้จักกันดีว่า “ค่ายคริสตัง” แต่การใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อใช้ในงานอภิบาลปัจจุบันอาจต้องมีการขยายให้สอดคล้องกับ สถานการณ์มากขึ้น คือ ในรูปแบบเครือข่ายทางสังคม การสร้างเครือข่ายทางสังคมในปัจจุบัน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่นอกเหนือเครือข่ายภายในคาทอลิก เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างศาสนา โดยอาศัยงานศาสนสัมพันธ์โดยการทำความเสวนาด้วยชีวิต ซึ่งหมายความว่าต้องมีกิจกรรมที่มุ่ง ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชีวิตคนร่วมกัน หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมด้านงานสงเคราะห์ และพัฒนา โดยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของรัฐ จัดกิจกรรมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสังคมที่ขยายตัวมากขึ้นในจังหวัดจันทบุรี เช่น ปัญหาคนยากจนในเมือง การจัดการ เกี่ยวกับโรคเอดส์ ปัญหาผู้สูงอายุในปัจจุบัน เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมนั้นเครือข่ายทางสังคมของวัดจันทบุรี มักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนกิจ แต่ในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่กว้างขวางมากกว่าเรื่อง ศาสนกิจมากขึ้น

เครือข่ายชุมชนอาจมองในภาพของการเป็นเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนได้ด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากชุมชนวัดคาทอลิกนั้น มีชีวิตทางเศรษฐกิจแบบชุมชนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการทำประมง และผลิตสินค้ารายย่อย การทอเสื่อจันทบูร หรือการเจียรระโนพลอย ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ สามารถเชื่อมร้อยไปสู่ชุมชนต่างๆ อาทิเช่น อาชีพการทอเสื่ออารามของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก ที่แพร่ขยายตัวไปสู่การตั้ง โรงงานเสื่อสมเด็จฯ และชุมชนทอเสื่อบางสระแก้ว หรือแม้กระทั่งอาชีพ การเจียรระโนพลอยของชุมชนวัดโรมันคาทอลิก ที่กลายเป็นเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างแพร่หลาย ของจังหวัดจันทบุรี อีกทั้งเศรษฐกิจชุมชนเหล่านี้ยังได้เป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน คาทอลิก และชุมชนต่างความเชื่อภายนอก ให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอย่างมาก จนกระทั่งได้พัฒนากลายเป็นเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีมาจนถึงปัจจุบัน